

H. G.

Om det gamle Ord
Herremand.

I.

Det Ord Herremand er ikke saa læt at giøre Rede for, som det lader sig ansee for de fleste. Mangen een tænker, at det er upaatvifseligen udaf Herre, Dominus, paa een eller anden Maade. Enten at det har betydet en Mand af Herrestand, efter samme Analogie, som naar man siger Præstemand, Bondemand, af Præst og Bonde. I denne Meening haver, som det siunes, den Svenske Erke-Biskop Haqvin Spegel været, efterdi hand sætter i sit Glossario: Herremand, *i. e. Dominus nobilis.* Eller og det skal hede Herrens Mand; som Christen Ostersson det forklarer: Hvortil Biskop Knud i Viborg har givet Anledning udi hans Latinske Oversættelse af den Jydske Lov, i det hand verterer paa et par Stæder, *Homo Domini*, og *homines Dominorum.* Arrild Hvitfeld selv bekræfter nogenlunde samme Etymologie, naar hand udi Kong Canuti VI. Historie (pag. 21. ed. in 4to.) taler om Danmarkes Adel, og om Receptione in *hominem Regis.* Iver Herzholm in *Parergis de Servitute personali & reali*, bruger og denne Talemaade, pag. 100. Herrens Mands Vordnede. Nicolaus Heldwader er vel ikke nogen mærkelig Scribent, eller værdt at give agt paa udi ærbare og gamle Sager. Alligevel vil jeg anføre en allene hans Autoritet for Herrens Mand, men endogsaa hans heele Forklaring om de tvende slags Danske Adel, hvorudi det fornemteste, (eller rettere, det latterligste,) er hans Etymologie til det Ord Adel (som dog ikke var hans egen, eller den Tiid nye, men vel 100. Aar tilforne bragt paa Banen af Sebast. Franck.) Saaledes lyder det da i Heldwaderi *Encolpodio*, fol. 301. a. "Der haver af Begyndelsen været tvende slags, som man kalder Adel i Danmark. De første ere udsprungne og fødte af gammel Dansk Byrd

kunde være skeet? siden man vel veed, at Johanniterne Aar 1309. indtog Rhodus, men aldrig læses nogensteds, at de bekymrede sig særdeles om dens ældgamle Søe-Rett, hvis Levninger desforuden den Tid maaskee allermindst sammesteds vare tilovers. Saa er det ogsaa vist nok, at da den Tyrkiske Kayser Solimann den Anden, Aar 1522. fordrev disse Riddere fra Rhodis, samme efter meer end Syv Aars Forløb tog deres Sæde igien paa Den Malta; men at een eeneste af dem den Tid skulde være kommen til Gothland, derom findes ikke mindste Fodspor hverken udi Johanniternes eller disse Nordiske Rigers Historie. Endeligen om dette endogsaa fandtes, saa er det dog alligevel ikke allene urimelig at troe, at den Bisbyiske Søe-Rett først den Tid skulde have begyndt at blive bekiendt, da Bisby allerede langt før havde tabt sin forrige Anseelse, men bliver ogsaa aldeles usandsfærdig, saa længe de langt ældre Beviisligheder bør staae ved Magt, som andre udi denne Sag bedre oplyste Mænd haver anført om dens Søe-Rettes Navnkundighed.

V.

Men for at komme igien til de Bildfarelser, som Fremmede haver begaaet særdeles udi vores lærde Historie; Saa skulde maaskee neppe noget Menneske kunde troe, at et eeneste meget betydeligt og overalt bekiendt Dansk Værk var bleven onskabt til fire adskillige Bøger, derjom saa stor en Forsælse ikke alt for aabenbarligen laae for Dyene selv udi det nyeste Oplag af det compendieuse Gelehrten-Lexicon saavel som af L. Moreri grand Dictionaire Historique. Thi paa begge Stæder tillegges vores ypperlige Historico, og fordum Rigets-Cantzler, Arrild Hvitfeld, først Opus Chronologicum, siden Historia Ecclesiastica, fremdeles Historia & Res gestæ Regum Daniaë, og endeligen Danmarks Riges Krønike; endskiont vi her til Lands aldrig have vidst af flere end et saadant Historisk Værk, som udi Landiens Sprog først blev trykt udi tie Quartanter, siden igien oplagt udi to Folianter, og begge gange indbefatter Bispe-Krøniken, hvilken ofte, særdeles af Latinske Scribenter bliver kaldet Historia Ecclesiastica, ligesom Hoved-Værket selv baade Opus Chronologicum, og Historia & Res gestæ Regum Daniaë.

Tredie Bogs 8de Capitel. Med Adelen har det sin Rigtighed, at den var iblant Underfaatterne, og næst Kongens Huus og Forbandtskab, den fornemteste Stand i Riget, og de ypperste deriblant blefve tagne i Kongens Raad, og forlæente med de anseeligste Embeder. Men Adel og Herremand var ey altid eet og det samme. Een kunde være Adel, og var dog ikke Herremand, (jeg taler om de ældgamle Tider.) Men en Herremand var Adel; hand blev det og, saasnart hand fik Herremands Navn, og fortplantede siden Adelskabet paa sin Egte-Afkom. Adel betyder Fribaaren, og af fornemme Slegt. Herremand var en Kongens Krigsmand, og en Forlæningsmand af Kongen til at giøre Krigs-Tjeneste: Af *Her*, eller *Her*, exercitus, og *Man*, vafallus, homo; saa at hand kunde med Rette hede, Miles feudalus, eller homo aut vafallus militaris. En Adelsmand, som sad i Kongens Raad, som tiente beständiggen til Hove, som var i Justitz-, eller andet Krigen u-vedkommende Embede, havende ey noget Løn der forbandt ham til Krigs-Tjeneste, hand var Nobilis & ingenuus Vir, men i de Tider ikke Herremand, i.e. homo exercitus aut miles. Begge slags Adel, Herremændene og de andre, ere af en u-tænkelig Alder. Nobilitas var i sin Flor og Herlighed hos de Tydske, længe før Taciti Tider, hand som skriver iblant andet derom: "Insignis nobilitas, aut magna patrum merita principis dignationem etiam adolescentulis adsignant." Og saaledes er ikke at tvivle paa, den jo ogsaa var hos os. Herremænd vare vel største Deelen Fribaarne og Adelfødde; Men kunde ogsaa indsættes og tages dertil af de Stænder, der ey vare Adel, naar de havde fortient saadan Ære ved Dyd og Mandhaftighed i Krigen. Hver Mand kunde følge Hæren, gaae i Krig og Leding; og var U adel saavel som Adel dertil med visse Vilkor forbunden, naar Opbud var skeet, og det faldt ham til i sin Orden, undtagen ufrie Tienere og Træl; hvorom kand læses 3. Bogs første og andet Capitel i Loven. Men hver Krigs- eller Ledings-Mand var ikke derfor en Herremand, eller Hærsmænd. Thi Mand i dette sidste Ord bemærker ey blot og simpliciter *Virum*, men *Vafallum*, seu *hominem*; som man kaldte det; nemlig en Mand, som enten selv, eller ved Byrd og Arv var i Besiddelse af visse Friheder, fordi hand stedse skulde følge Hæren selv personligen, med Skiold, Vaaben og alt tilhørigt. Og denne slags Frihed, som folgede Herremandsstanden, hørde ikke til Adelsstanden i Almindelighed i bemeldte Tider.

Det bedste Begreb om Tingen bekommer man, næst vore gamle Historier, af den Jydske Lov: hvor Forskiællen imellem Bonde og Herremand er den samme, som jeg nu har bemærket imellem Herremand og Adelsmand. Men her maa man sætte tilside sit Præjudicium, og forglemme den Bemærkelse, som nu om Dage tilegnes, ja efter det trettende Hundred-Aar er bleven tillagt Bonde-Navnet. Bonde er, i vores Dansk og alle de Nordiske Dialecter, eet af de Ord, man ved Tidens Længde har degraderet; ligesom Tyrannus, fur, latro, i Latinen; i Tydsken Schalck, Theof eller Thiw, og dellige. Nu om Dage betyder det Rusticum, colonum, en Algerdyrkere af ringe Stand. I gamle Dage var Navnet almindeligt, for hver Mand som i Landet bygde og boede, og eyede Gaard og Gods. Den allerrigeste Jordegods-Eyere paa mange Marker Guld, ja den ypperste i Kongens Raad, naar hand ey var Herremand og gjorde Krigs-Tjeneste, hedde ligesaa vel Bonde, som den der ikkun havde en heel maadelig Jord, af en Mark Sols eller faae Ortugers Værd. Den enfoldige Leve-Maade paa de Tider førde saadant med sig; Thi en riig og fornemme Mand holdte sig for ingen Skam, at omgaaes selv med Bonde-Arbeide, og tage Haanden deri med. Hvilket har givet Adamo Bremensi Lyxlighed, til at skriver saaledes, *Hist. Eccl. c. 139. In multis Normanniæ & Suediæ locis pastores pecudum sunt etiam nobilissimi homines, ritu Patriarcharum, & labore manuum viventes.* Ligesom Varro skriver om de gamle Græker og Romere, *illustrissimus quisque pastor fuit.* Derfor ingen Under, at Bonde-Navnet er baade bleven almindeligt, og bleven saaledes længe ved; saa at Adel og Bonde ey bleve ret adskilte, før end ved en lang Tid. Det sammenfatte Ord Adelsbonde nævnes vel i Loven, men ikkun faae gange; hvor dette Navn dog ey tilkiendegiver noget større eller mere, end det bare Ord Bonde paa mange andre Stæder. Adelsbonde, og ey Bryde, eller Landboe, staaer der i Lovens 3. Boges 51. Cap. Adelskone, saa ofte det endogsaa forekommer, er intet andet, end en Dannedes Egte-Hustrue. Og i samme Bemærkelse er Adelman, i den gamle Uplands-Laghen hos de Svenske, nemlig simpliciter en Egtemand, vel *legitimus maritus*, "Hvilken Nø-Mann tager mot Fadhuvs Billia eller Modhor, hvad hun tager ham til Adelman, eller løfte laghes &c." i. e. Hvad heller hun tager ham til ret Egte-Huusbonde, eller hun legger sig i Utugt med ham. Adelsbye, er en fuldkommen Landsbye, og saaledes mere end Torp, der ikkun bestaaer af faa Boliger eller Gaarde.

Adel-

Adelvey, en Hoved-Ben, eller Lande-Ben; som og kaldes Adelfar-
 Vey, hvoraf siden per contractionem er bleven Allfar-Ben og Allvey;
 (Osterson forklarar det ved Allemands Ben). Ligeledes Adel-Nae,
 principalis alveus amnis. Adel-Ting, kaldtes forudm Herredagene
 eller Danne-Hof, der nu heder Hønestre Ræt; hvilket var, ligesom nu, den
 yderste og sidste Appellation: Saaledes lyder det i K. Christophori II^{di}.
 Necess af Aar 1320. "Item, ingen skal strax stævnes til Kongens Ting,
 "men først til sit eget Herrets-Ting; og skiuder hand sig til Lands-Ting,
 "ved den Plikt som der ligger ved; Og vil hand en staae til Rette, men
 "skiuder sig til Kongens Ting, da skal hans Sag der randsages" (NB.
 for Kongens Drost, Marst, eller Riegemeester,) "og fanger hand ikke
 "der Ræt, da skal hand skiude sig til Adelting, som kaldes Rigenes Raad."
 Og for at komme igien til Adelsbonde, da er saadan een intet andet, end
 en riig og velhavende Bonde, eller Jordegods-Eyere. Schefferus me-
 ner, at det er af *ADL*, eller *ODEL*, som har bemærket proprietatem
 omnimodam, nemlig af *Odh* proprietas, og *all*, totum, omne: Og at
 en Adelsbonde, var den som havde Odel, hoc est, proprium & a majo-
 ribus per hereditatem acquisitum possidebat fundum. Men saavist
 som det er, at det Ord Odel har stedse fra gammel Tiid og fremdeles
 været i almindelig Brug i Sverrige og i Norrige; Saa vist er det ogsaa,
 at vi intet Spor finder dertil her i Dannemark, enten i den ene eller an-
 den af vore gamle Love, eller i nogen Konges Necess, eller Constituti-
 on; ja ikke i noget gammel Dansk Brev, Dom eller andet Ting-Instru-
 ment, saa vit jeg veed mig at erindre; da vi derimod her hos os have
 havt det Ord Adels i mangfoldig Brug fra de ældste Tider af, (og maa-
 skee længe førend hos enten de Svenske eller Norske,) til at bemærke tam
 homines, quam res alias, insignes, nobiles & ceteris præstantiores:
 hvilket noksom lader sig kiende af de mange nys opregnede Ord, der med
 Adels ere componerede, og hvortil ingen Odel eller proprietas passer
 sig. Derfor haver man snarere at see hen til det gamle *Adal*, *Athal*,
 eller *Ethel*, der har været noksom gængse hos alle gamle og Sprog-for-
 vandte Nationer, Francker, Longobarder, og Engel-Saxer, hvorom vi-
 dere kand læses hos Schilter og Wachter i deres *Glossariis*. *Adhal* Sangheri,
 er i den Tydske Version af *Isidoro contra Judæos*, egregius vel excellens
 Psalmista. *Adal-erbi*, nobilis hæreditas vel possessio, kaldes, i henseende
 til vore første Forældre, Paradis hos Otfridum. Saaledes og Adels-
 bonde,

bonde, agricola eximius & honoratus. Den Jydske Lov tager allene den for Adelbonde, der har fuld Plogs Errie, eller Gaard og Gods til at opholde fuld Leding og Landværn af. Og saadan fuld Plogs Errie regnedes i de Dage til 3. Marker Guld, eller 24. Marker Solvs Værd. Bonde var saaledes ikke, som nu, allene rusticus; Men herus, dominus fundi & familie, ~~et~~ familias. I hvilken Bemærkning vi endnu have dets Compositum Husbonde. Nempe rustici antiqvis, non qvales nobis, sed qvicumqve deniqve colebant rus, etiam per servos, aut colonos, siger Scheffer *in Upsalia antiqua, cap. 18. p. 371.* Andreas Sunonis Archiepiscopus, udi sin Latinske Paraphrasi *Legum Scanicarum*, kalder Bondones, viros probos & honoratos. Og Dr. Hikes i sin *Dissertatione Epistolari ad Showerum pag. 38.* hvor hand taler om det Judicio duodecim Patrum approbatorum, som Kong Regner Lodbrog, efter Saxonis Grammatici Beretning, forordnede, mener at det har været Solv Patres familiares i hver Provins, qvos veteres Dani & Scani Bondos vocabant. Sveno Aggonis, vores ældste Danske Historie-skriver, fortæller, at den Mand, der i K. Knud den førstes Ungdom, blev sat til Rigets Forstandere, (omtrent an. 870.) var en Sielandst Bonde, ved Navn Ennignup; *Sielandansis Bondo.* Af samme Slags haver og været Ope Snialle af Sieland (som hos Svend Aggesøn heder Opo Sielandensis, cognomento Sapiens,) og hans Søn Eskill; hvilke tvende Kong Knud den Store brugte til Witherlags - Retten at giøre; Item Boe Hethensøn af Bænla eller Bendshyssel, den Tiid Kong Knud tog ham til sin Mand og Tiener; hvorom der tales i bemældte Witherlags - Ret, ed. *Resen. pag. 698.* og Sven. Aggon. *pag. 182.* I Knytlinga - Saga fortælles om den Rigs - Dag, der holdtes efter Kong Svend Estridsøns Død, for at udvælge een af hans Sønner til Konge, at der da opstod en Jydsk Bonde, og haranguerede Forsamlingen, med stor Myndighed og Betsalenhed, paa samtlige Stænders Vegne. Ja saa mægtige Folk vare de Bønder, der i Begyndelsen af det 12te Seculo, under Kong Nicolai svage Regimente, satte sig op imod Kirken og Biskopperne: Hvilket skeede her i Sieland, hvor de forjogte Biskop Arnoldum af Roskilde i Landflygtighed, som hand omsider an. 1110. døde udi; men bleve endeligen til Rette satte af hans Eftermand, den behiortede Biskop Peder Bodilsson. Herom liuder et Excerptum, med St. Thomæ Bar-

Bartholini Haand, af et gammelt Chronico membranaceo: "Arnoldus Episcopus anno sequenti post inceptioem *Bondonum* obiit: Cui in sede Roskildensi successus Petrus, Capellanus Magni filii Nicolai. Is mox clericos ex persecutioem *Bondonum* liberavit, & quod prius non licuit, effecit, ut nullus laicus querimoniam super clericos faceret, sed in synodo." I en gammel Chronologie, fra an. 916. til 1263. som Sl. Erke-Biskop Benzell har ladet trykke, staaer ad an. 1249. *Rex Ericus a bondonibus & rusticis a civitate Lundensi fugatus. En lærd Isländer, som har gjort Anmærkninger ved et Islandsk gammelt Vers, hvori staaer Kurteis-Bonde, skriver dette: "Vocabulum Bonde non est in tanto contemptu apud nostrates, quanto apud exteros. Non enim in hac insula quemvis rusticum dignamur nominare Bonde, sed præstantissimos quosque ordinis politici Bønder appellamus." I Vest-Götha-Laghen staaer: Biskop skal Bonda-Sun vera; det er, hand skal være en fornemme ærlig Mands Son i Landet. Item, om Lagmændene: Bonda-Sun skal Lagmadur vera; Hvilket Verelius oversætter: Judex provincialis parente indigena & honorato loco natus erit. See hans Anmærkning til Hervarar-Saga, cap. 15. p. 152. og videre hos Vexionium in Descriptione Sueciæ, lib. VIII. cap. 1. de Antiqua Nobilitate. Mig falder herved ind en Observation, som den brave Mand Ol. Wormius i sine Fastis Danicis har gjort, lib. 2. c. 9. p. 89. at udi Maji-Maaned er en Fest, som mand her i Danmark kaldte Hellige Bønders Dag, som hand verterer *Sanctorum rusticorum*, og siger derom saaledes: "Hunc autem diem, quem nostrates Hellig Bønders Dag vocant, nec in Calendario Romano, nec in aliis Fastis reperire potui, ut suspicari liceat, agricolas in hisce regionibus, ob maxime solemne agriculturæ opus, quod hisce diebus exercetur, propria auctoritate hunc diem sibi vendicasse." Men Wormii Giætning er i det uviste; og jeg undres paa, hvorfor hand en har examineret Maji-Maaneds Fester, imellem lille S. Hans Dag (Johannis ante portam Lat.) som er d. 6. Maji, og S. Erichs-Dag, d. 18. Maji, da hand læt kunde fundet den. I mine Hænder er falden et Tings-Bidne af Sialandsfars Lands-Ting an. 1425. da Hertug Nielsøn i Enaletorp, Ridder, var Lands-Dommer, der staaer det udtrykkeligen: Then Othensdag næst fore Helghe Bønders Daagh *Nerei & Achillei*. Og mand veed jo, at denne Dag er den*

12. Maji. Men af hvad Aarsage, og efter hvad Tradition, mand har aldet disse tvende Martyrer Bønder, lader jeg denne gang være urandsaget. Mag. Jens Dolmer i sine Danske Anmerkninger til den Norske Hirdskraaes 9de Capitel treffer en den rette Forstaaelse, naar hand skriver, at ved Bønde forstaaes "alle i Almindelighed af nedrige Stand, som boede og bygde i Landet, Laugmænd, Borgere, Jordeegne og Fæste-Bønder." Hand burde have sagt, at ved Bønde forstaaes alle, som en vare i høye Embeder hos Kongen, eller i Krigs- og Hof-Tjenester; Alle de andre, fra den ædelste og rigeste i Landet boende, havde Bønde-Navn, saalænge hand havde noget ved at hette og værge for. Og de Exempler, hand siden fremfører pag. 66. af rige Bønder, der have buddet Kongerne til Gæst, og viist deres Magt og Myndighed i mange Maader, bekræfter, at det ikke altid var nedrige Stands Personer. I sine Latinske notis pag. 418. siger hand og ret: "Rusticorum magna quondam potentia in Norvegia fuit, quippe qui jus eligendi & constituendi Reges eisqve nomina imponendi soli habebant. Nec Reges bella inchoare & suscipere, illis invititis aut reluctantibus, audebant." Laugmændene i bemeldte gamle Tider, kunde M. Jens Dolmer vel ogsaa ladet blive at sætte udi nedrig Stand; Helt da de i Hirdskraaens femte Capitel opregnes iblant de fornemteste, og skulde tillige med Biskopperne, Prælaterne, Hof-Marskalken og Lænsmandene, løfte Kongen op i Høy-Sædet naar hand blev kronet. Imidlertid sætter hand dem, uden Forstaaelse, i een Classe med alle slags Bønder: "Sub hoc nomine (*Bondonum*) Nomophylaces, cives & ruricolæ omnes comprehenduntur:" maa skee fordi mand i hans Tid ikke mere tog Adelsfolk dertil. Slige Ting faaer udi nogle Seculis en stor Forandring: I forduum Dage vare udi Riobstæderne her i Danmark mange Borgemeistere og Raadmand af den beste Adels og ældste Familier. Bønderes Magt og Myndighed i Norge burde have overbevist ham om deres Stands Værdighed og Anseelse, ja end ogsaa deres Rigdom. Og efterdi hverken det Ord Adels, eller Herremand nævnes nogenstæds i den hele Norske Hirdskraa, da, (med mindre mand vil være saa urimelig, at negte det der var Adels og gode Familier i Norge, da dog samme Lov, Cap. I. p. 4. taler om Velborne Mænd,) bliver det vel ingen anden, end de rige og anseelige Bønder. Mand læser i den Norske Historie, at de som

førde

forde Kong Oluf den Hellige hans Brud Dronning Astrid til, vare Hofmænd og rige Bønder-Sønner: Valit lith bædi af Hirdinni ok af rikom Bondafonum. Thi og gandske vist er det, at Rigdom og Formue nobiliterede i de gamle Tider, og gav Ære og Adelskab, tillige med en ærlig Fødsel og Herkomst. Dette var og hos Grækerne (*) ja og hos Romerne saaledes i deres Republikker. Muratorius siger i sin Dissertation om de Italiænske *Liberis hominibus, Antiqq. Ital. Tom. I.* "Potentia & opes erant illæ revera, quæ unum supra alterum efferebant: publica quoque munera nobilitatem, sicut nostris quoque temporibus, augebant." Ja hos de gamle Celter, vidner Posidonius hos Athenæum, var og saaledes Skik, at den sad øverst i deres Gæstebudde, som enten var den tapperste Krigsmand, eller den beste i Byrd og Blod, eller den anseeligste i Formue og Rigdom, διαφέρων τῶν ἄλλων, ἢ κατὰ τὴν πολεμικὴν εὐχέρειαν, ἢ κατὰ τὸ γένος, ἢ κατὰ πλῆθρον. (Athenæi *Dipnosoph. l. 4. c. 13.*) Ligeledes og hos vore gamle Forfædre. Den beste Krigsmand var i best Anseelse hos Kongen og hos Folket. Og naar saadanne Mænds Afkom ey vanærede deres Byrd, vare de noksom adlede: Derefter de som besade Landsens Rigdom. Endelig, naar een end intet Gods havde, men bekom Tjeneste hos Kongen, saa nobiliterede ogsaa Hof-Embedet, og tilbragte sin Mand Adels Bærdighed. I Engelland, udi de gamle Engel-Saxiske Kongers Tider, var ligeledes stor Forskiel paa en fornemme Bonde, af det slags, som her kaldtes Bondones, og paa en ringe og gemeen Landbo eller Leylænding, sive rusticum plebejum. Den første kaldtes Landrica eller Landagenda Man, Jord-eyende Mand. Den anden derimod Ceorl, Ceorlisc- eller Cyrlisc-Man, en Gemeen Karl, plebejus homo; item Tunesman, i. e. rusticus. Landrice vare i næste Bærdighed efter Eorlcunde, Æthelinge og Thegenborne; som mand lærer af *Legibus Presbyterorum Northumbrensiūm*, der følge næst efter Kong Eadgars Love I visse Forbrydelser skulde en Landrica betale lige fuld Bod med Cyninges Thegn, nemlig 10. halve mark; som der staaer in *Legē 58. (pag. 101. edit. Wilkins.)* I andre Tilfælde betalede Thanus Regis 10. halve Mark,

(*) Τὴ γὰρ ἄλλο νομίζομεν εἶναι τὴν εὐγένειαν, εἰ μὴ παλαιὸν πλετον, ἢ παλαιὸν δόξαν; i. e. Thi hvad er vel Adelskab andet, end en gammel forpørvet enten Rigdom eller Ære? Plutarch. de Nobilitate, hos Stobæum *Serm. 218.*

Mark, Land-agende 6. halve Mark; Men Ceorl ikkun 12. Dre, v. *Leg. 60. ibid.* Jeg regner da, og fand ikke andet end slutte, at til fornemme Stand i Danmark eller Adelsstand have henført disse efterskrevne: 1.) Kongens nypperste Bestillings-Mænd, og Raad; Marskalk, Drost, Dapifer, Pincerna &c, 2.) Herremænd, eller Hørs mænd; 3.) De formuende og fribaarne Bondones, som opholdte Land-Bærn og Leding af deres Jordegods; 4.) Kongens Hofmænd og Tienere; og siden 5.) Andre, som Kongen antog, og forlænte Frihed, lige ved dennem og ved Herremænd. At nu Kongens Lænsmand, Hovedsmænd, Ombudsmænd, Styresmænd, hørde til samme Adelsstand og Rang, forstaaer sig selv. Den gemene og nedrige Stand bestod af Land-Boer, Boe-Karle, Inde-Bonder, Indeste Mænd, Gaarsæder, Bryndier, fattige og Origet Mænd. Siden vare Tienere, Rede-Svenne, Leye-Svenne, og Dreng, i Norge Bærkmænd. Som tilsammen begribes under det Ord Hion og Bondens Leye-Hion, 2. Boges 30. og 82. Capitler. Og endeligen Trælle; hvilken Stand blev siden her i Riget, ligesom, og i Norge, og over al Europa, affkaffet. En Landboe var det samme, som vi nu kalde en Landgilde-Bonde, eller Fæste-Bonde; thi i saadan Maade taler Loven om dennem, og siger, Bondens Landboer; hvilket vi nu kalder Proprietarii-Bønder: Ligeledes Boe-Karle, i de sildigere Love, Konning Eriks og andres. Inde-Bonde, var en Hoveries Bonde, der sad for Egt og Arbeide: At opholde Jinnæ, heder i den Skaanske Lov 17de Bogs 2. Cap. at giøre Hoverie, eller udrede Penge og Skyld derfor. Andreas Sunonis verterer det, debitas præstare operas. I Kong Erik Christophersøns Forordning, som staaer sidst i den Tydske Lov-Bog, heder det: "En haver han 12. Dre Skyld i Jord" eller mynne, ther han saae ey og slaae ey, tha skal han inde for then Jord: En skær han og slaar, tha inne han for sin Jord, som førre er "sagt." At inde, er egentligen at indføre, bringe i Huus, som Indebonde motte giøre med Kongens eller Husbondens Korn, Høe, Træe og Bed, Torv &c, it. ved Bygninger. At errie, er at plove; og for disse slags Hoverier, i Sæd- og Høst-Tiid, naar Jinnæ, og Errie ikke giordes virkeligen, betaldes Penge eller andet Værd derfor; hvilket ogsaa kaldtes Jinnæ, it. Erries-Penge; hvoraf man siden har giort Arbeids-Penge. En Kongens eller Biskops Mand, hvis hand ey vilde fare

selv

felv i Leding, med fuld Baaben, paa egen Bekostning, som en anden Herremand, motte hand betale til Kongen, som en anden Skatte-Bonde, der sad hjemme; men vilde hand ey betale, eller kunde ikke, blev hand **Inde-Bonde**: efter Lovens 3. Bogs 7. Cap. Kong Erik Erikson, eller Menved gav Skaaningerne an. 1317. et Privilegium, at Kongens Indebønder i Skaane skulde være frie for Egt, uden naar de hørde Kongens særdeles Breve derom. Det Ord **Indeste** og **Indeste-Mand** kommer ikke ved denne Ting, men er en inquilinus, og endnu i Brug; kaldtes ogsaa Gaarsæder, Huusfolk. **Brydie**, var den, som selv ingen Jord havde, i Ege, Fæste eller Leve, (og kunde saa ey være nogen Myndlings Børge, thi hand var end ey sin egen Børge, saavidt som hand var **Brydie**; See Lovens 1. Bogs 31. Cap.) men hand ployede og saae et stykke Jord til halvs med Bonde eller Landboe, imod at nyde en Part af Frugten. Deraf have nogle taget feil, saasom den lærde Loccenius, samt og Erich Krabbe i hans Tydske Version og Christen Ostersøn, og meent at det var allene Bondens Villicus & dispensator, Meyer, eller Aflskarl. Men det er virkeligen, (som Hadorphius har bemærket i sin Liste paa de gamle Ord i Skaanske Lov-Bog, og Iver Herzhholm *de Servit. p. 119. sqq.*) proprie en Colonus partiarus. Thi **Bryta**, er at skifte og dele. Og saadan en Partiarus redemptor var Aflskarlen ofte; hvorfore Canutus Episcopus kalder ogsaa **Bryde**, Villicum; og hos Erich Krabbe er hand der Meyer. Dog kunde een være enten Egere eller Fæste-Bonde i een Gaard, og **Brydie** i en anden, som bemældte Herzhholm ret nok viser. **Origet Mand**, er en gandske forarmet Mand: "Den er **Origet Mand**, der ey selv haver Huus eller Jord, og ey reder Leding eller Landvern," siger Loven 2. Bogs 24. Cap. conf. & cap. 71. Det siges af D, littera privativa, som vi nu kunde skrive **Uoriget**, a divitiis ad inopiam redactus: ligesom **Obota Menn**, i Norske Love, ere de som ingen Bod fandt skee for, men maae straffes paa Livet, Ubode.

3.

Men at komme igien til Adelsstanden, da er noksom bekjændt, at Kongerne i Danmark, som og i alle Riger og Lande, udi alle Seculis, have taget sig undertiden Mænd af den gemene, u-ædle og ringe Stand, og forfremmet og ophøyet hvemsomhelst dem behagede til Ære og Værdighed. En gemeen Bondes eller Landboes Fortienester kunde Kon-

M m

gen

gen benaade og belønne, med at sette ham i Adelsstand; og efter Prover i Krigs-Tjeneste give ham Herremands Frihed. See Tydske Lovs 3. Bogs XI. Capitel. En Tiener, Leye-Sven, ja en Træl mælte Kongen undertiden frels og frie. Dog var stor Forskiæl paa saadan en frigort Mand af dette sidste Slags, og en frifød Bonde i Landet, item en fornemmere fribaaren Mand: Til hvilken sidste Bærdighed at opnaae hørde endnu flere Trin og Trapper, baade i Byrd og Afkom, saa og i Fortienester og Midler. Ligesom der og hos Saxerne og andre Tydske var Forskiæl paa frie Mænd og Frigiorte. Tacitus bevidner, at der var end ogsaa i hans Tider hos de Tydske *Ingenui, Nobiles, Liberti & Servi*. Nichardus, som levede under Kaysler Ludovico Pio, siger: "Gens Saxonum omnis in tribus ordinibus divisa consistit: Sunt enim inter illos *Edlingi*; sunt qvi *Frilingi*; sunt qvi *Lazzi*, illorum lingua dicuntur: Latina vero lingua hoc sunt, Nobiles, ingenui & serviles." Men Adamus Bremensis, som er et par hundrede Aar og derover yngre end Nichardus, er herudi rigtigere, naar han deler dem i fire Slags: "Quatuor differentiis gens illa consistit: *Nobilium*, scilicet, & *Liberorum*, & *Libertorum*, atqve *Servorum*." Hos Engel-Saxerne vare ogsaa *Frigmen*; hvor Kongen iblant gjorde af en *Theof-Man*, i. e. servo-homine, en *Frigman*; som deres Love taler: Ligesom og vore Konger, efter Tydske Lovs 3. Bogs 2det Cap. Og saadanne vare da Saxernes *Frilazzi* eller *Liberti*.

4.

For nu at opliuse klarere vore Danske Herremænds Stand og Vilkor, og at de har været en Levning og Overblivelse af den ældste og beste Adelsstand, saa vel her, som i Tydskland, nemlig af Krigs-Standen, ville vi fremstille alle de Stæder, hvor Navnet forekommer i den Tydske Lov; som ere ikkun fire gange, alle udi den Tredie Bog. Tydens Ellevte Capitel staaer saaledes: „Landbo, ehves som the ere, „Biscops, Presters, Closters, Kirkens, Bondens, eller Herremans, „ther ey førre vare frelse og undertagen med Privilegi, holde op Lething „og Landvern, om the errie rebdragen Jord, uthen at Konningen lader „them frelse.„ Hvoraf dette allene læres, at Herremænds Fæstebønder kunde af Kongen frictages fra deres ringe Stand, og giores til Fri- og

og Frelse-Mænd, ligesom en anden riig Bondes eller Proprietarii Tienner, eller Biskopens, Kirkens ic. Thi Kongen kunde tage sig Mænd, (recipere in homines suos,) hvilke hand vilde, over sit heele Rige; efter 3. Bog's 8. Cap. Siden læser man i det 14. Capitel: „Hvilken „Man boor o sin egen Jord, og tager annen Man Felleg til sig, hvad „heller hin er Herremand eller ey, giøre so uth som han gjorde førre. „Og i det næstfølgende 15. Cap. „Hvilken Herremand, som haver „mynne, end ful Plogs Erri, tha mo han feste til sig Jord, e til han ha- „ver ful Plogs Erri, og giøre tha ey Lething af then Jord ther hand „feste. „ Disse tvende Capitler, naar man ligner dem tilsammen, gaae ud derpaa, at vise og stadfæste Herremændenes Pligt og Frihed, hvorvidt begge strakte sig. De skulde, og vare forpligtede til at giøre Leding, men hvorledes? nemlig med deres egne Personer, Baaben og Rustning, og saaledes gaae selv i Krig; Hvorimod de havde deres Jordegods fri for Skat, hvilken andre Bønder og Jords-Enerer motte udrede i Penge eller Bahre til Krigsfornödenhed. Det blev end ogsaa Herremanden tilladt, naar hand ey havde fuldkommen Sædegaard, paa 3. Mark Guld, som kaldes fuld Plogs Errie, da ey allene ved Kjøb, men ogsaa ved Fæste eller Lene, at lægge saa meget dertil, som hannem fattedes, og endda nyde samme Frihed for Skat og Udredsel, frem for andre Bønder og Landboer. Men hvis en Bonde, der boede paa sin egen Jord, vilde profitere deraf, med at tage en u-formuende Herremand i Fællig med sig, blev sligt hannem til ingen Nytte, efter det 14de Capitel, som nu er hørt; Thi hand motte alligevel betale, som forhen. Enhver Bonde, som havde i det mindste Tu Marks Sølv i Jord, (som er kuns Tolvte Deelen af fuld Plogs Errie,) motte giøre Leding, eller udrede af Eyedommen sin ansatte Deel til Ledingen, efter den Ligning, som staaer foreffreven i samme Tredie Bog's 12. og 13. Capitler. Og behøvedes saa ikke, at Ledingen giordes med Bondens egen Person, naar hand skaffede en Mand til Skibet, som hand vilde svare til, og Styersmanden vilde tage for god, og hand derforuden udgiorde, efter Jord-Taxten, sin Deel til Skjold, Pile og andet Baaben, samt Skibs Redskab, alt efter det 1. 2. 4. 5. og 6. Capitler i bemelte Bog. Derfor kaldes Bonden, i det 12. Capitel, Udgiærningsmand, fordi hand udgier sin Deel til Ledingen (som Erich Krabbe i sin Tydske Version kalder, Heerfahrt halten.) En Havne-Bonde, som det

18. Capitel omtaler, var een af de fornemmeste i Havnelaget, som havde en fuld Plogs Errie, hvoraf hand motte giøre eller opholde fuld Land-Bærn, (som det ogsaa hedder om Adelbønder, af hvilke Nævninger skulde tages, efter 2. Boges 51. Cap.) Hannem burde da, efter Loven, at giøre Leding, med Skjold, Jernhat, tre Folke-Baaben, Sverd og Spiud: Ja hvis hand tilkøbte sig eller eyede endnu mere Jord, da at udgiøre ligeledes deraf, efter Tarten. Herremand derimod var, enten hand havde megen, mindre, eller slet ingen Jord at errie, en Frie og af Adelfone baaren Mand, (hvoraf den Titel er, *Erlig og Velbyrdig*), hvilken eller hvis Forfædre Kongen havde antaget til sin Krigs-Tjeneste, og til Landets Bærn og Beskiærmelse, og hannem, samt hans med frie Hustrue avlede Sønner og deres Mandlige Efterkommere, derved, med lige Vilkor, beholdte (nogenledes paa samme Viis, som de Tyrkiske Zaims og Timarioter.) Og saadanne Mænd blev det, efter en, her i Riget gammel og mange hundrede Aar tilforne indført Skik, fremdeles i den Jydske Lov tilladt og bekræftet, at de motte eye med Nette, og kiøbe saa megen Jord, som de kunde affstødkomme, foruden at svare saadan Skat og Udgiærsel deraf, som andre Jord-eyende Bønder: „ Forthi (siger Loven i det 18. Cap.) at the „ giøre ther fyllest af, i thet de hetthe (eller vove) therre Hals, for „ Konningen og for Landsens Fred. „ Af dennem bleve og Ombuds- mænd beskikkede; saa og de saa ofte i samme Capitler omtalte Styres- mænd, der vare Søe-Hovedsmænd eller Capiteiner i Styreshavne- ne. En Styreshavn vil Christen Ostersson paa staae at have været „ en synderlig og særdeles Gaard, som var tillagt den til Forlehnning at „ besidde, der betiente Styresmands Embede. „ Men virkeligen betydede det Lønnet tilsammen, hvorudi flere Jorder og Gaarde, end hans, omkring Havnen vare beliggende. Men i hans Havn, der kaldtes Styreshavn, skulde alle Skibe fra Havnelaget forsamle sig, til at segle ud i Leding. Havne-Lag (hvilket Ord Osters- son ret nok har forklaret,) var i Danmark det, som i Norge kaldtes Skib-rede: Hvorom M. Jens Dolmer, ved det 48. Cap. af *Hirdstraaen*, p. 334. siger, sig at have fundet i en gammel Skrift, „ at 42. Hafner gjorde et Skibrede, og deraf giordes et Skib, som var „ en Styresmand for, og havde hand 9. Skiepper Rug til Rente „ af hver Hafn, hvert Aar naar Leding udgiordes.” See og hans La-
tinske

tinske Notam, pag. 525. Men langt fra, at udi Danmark saa mange Hafne vare om eet Skib at udrede, naar der "af hver 24. Mark Sols Jord, som Self-eyere aatte, motte udgiøres en Jagt paa 12. Alarer," som Arrild Hvidtfeld retteligen har bemærket. Ved Styreshafnen havde da, som nu sagdes, Styresmanden sit Løn, og sin Gaard af Kongen. Og var sligt ingen besynderlig Ting, eller en Indretning alene her i Rigerne; Heltst mand finder end ogsaa in *Codice Theodosiano, lib. XIII. tvende Titulos V. & VI. de Naviculariis*; den ene om deres Embede, Friheder og Privilegier; den anden de Prædiis Naviculariorum, seu nauarchiæ functioni adscriptis; item de Fundis ad Naviculariorum dominium pertinentibus. Derimod hvad Gods her i Riget, der laae langt oppe i Landet, vidt fra Hafnene, eller, som Løven taler, uden for Skibene, det blev regnet til Qvær-Sæde; Et Ord, som betyder Stillesiddende, qvasi sedes militia exempta, saavel som og det Paalæg, mand betalte for Qvær-Sæde eller hjemmesiddende. Og deraf udgiordes Stud og anden Skat, i sær og til Kongens Bord: Ligesom og blev regnet til Qvær-Sæde, og ey til Skibene, hver en Bonde, der eyede mindre, end Tu Mark Sols Jord; item Indebønder, som gave ikkun Inne og Stud, men gjorde ey Leding. Steede det nu, at Herremanden efterloed fribaarne og ægte Arvinger af Mands Linie, da arvede de ogsaa Godset med samme Bilkor og Frihed, nemlig Søn efter Fader, Fader efter Søn, Broder efter anden; alt Qvindeslignet udeluft, efter 3. Boges 20. Capitel. Men naar ingen Mands Arving var, da faldt Godset til Skibene eller Styreshafnen, det er, til Kronen. Hvilket Loven vil sige i det 18. Capitel, med disse Ord: "Ofte vorder og so, at then Jord, der Herreman kober, og then the hafve førre, ganger til Skiben efter there Død." Item udi det 20. Capitel: "Hvor som en er Adelskone-Søn efter Fader, eller Fader efter Søn, tha arfver Kongningen Styreshafn. The Styreshafne, som til Biscopsdom ligge, the følge e Biscopsdom." Alt saa er denne Oprindelsen til Herremands Godset, nemlig at det har været i førstningen Mands Løn, og ikke kunde arves paa Døttre, som andre Jord-eyende Bønders Gods; undtagen det Gods, som Herremanden kunde eye uden for Skibene eller Hafne-laget, længer op i Landet. Og haver saa Arrild Hvidtfeld retteligen skrevet derom i *R. Canuti VI. Historie, p. 21.* „Vore Adel

„her i Danmark er siden første Valdemars Tids fast opstegen. Vi
 „finder ikke udi gandske Lovbogen talet om Herremænd, det er de
 „som gave dennem til Hofve, stædse at tiene udi Leding, fra Jord-
 „egne Stafn, for i 3 Bog; Hvor dennem tillades at maae fiobe
 „Styreshafne, fordi de voge og jette deres Lif for Kongen og Riget.
 „De vare under een Lov og Ret med andre her i Riget: og vores
 „Adel, ligesom den udi Sverrige og Norge. Siden er Styres-Hafne
 „forvendt under Adelen, og de gjorde frie, dennem besade: Hvilke
 „vare udi fordumme Dage ikkun forlæninger, som ginge paa Mands-
 „Personer, ikke til Qvindfolk, eller U-ægte. Men nu ere de blevne til
 „Urfve, og de dennem besidde, til Herremænd. „ See og videre, om
 ald denne i dette Cap. omtalte Materie, velbemældte Sal. Nigs-
 Cancellers Fortale til Kong *Christiani I.* Historie; saa og hans For-
 tale til den Nordste Hirdskraa, af an. 1594. hvilken og findes til-
 trykt udi M. Jens Dolmers og Peder Resens Editioner.

5.

Uf dette, som nu er hørt af vore Love, haver mand endnu Ma-
 terie til flere Observationer. Forst til denne: at Herremands-Stan-
 den haver og haft sin U-leylighed i de Dage, ved den Læns Omstæn-
 dighed, som dermed var forbunden. Thi naar en Herremænd hafde
 mange Sønner og Døttre, og intet mere Gods, end det som hans Her-
 remands-Frihed paahestede, hvilket siden tilfaldt ikkun Mands-Perso-
 ner; da kunde sligt ey andet, end falde besværligt for Familierne, og
 formere Tallet paa fattige Herremænd i Riget; Ja Døttrenes Vilkor
 blev den stædte, hvor som ikke meget Gods uden for Hafne-lagene eller
 Skibene, eller Sølf og Guld var til beste. I slig Maade motte den anden
 Adelsstand, de rige Bondones, komme til Hielp, nemlig med deres Søn-
 ner til Herremænds Døttre, og deres Døttre til at giftes med Herre-
 mænds Sønner. Saaledes blev da Adelsstanden af begge Slags sam-
 menblandet, og smæltet udi eet; dog saa, at en Herremænd, der havde
 giftet sig med en anden fornemme Mands Dotter, kunde altid efter
 Loven beholde sin Frihed paa det Gods hand bekom, med Vilkor at
 giøre Tieneste deraf; Men den, som ey var født Herremænd, bekom
 ikke slig Frihed ved Egteskab; men kunde dog vel naae dertil ved Kon-
 gens

gens Naade og ved sin Dyds Fortieneste, blive giort til Herremænd, og bekomme et Løn, eller een af de Kronen tilfaldne Styrshafne. Den anden Observation er, at Herremænd vare her i Landet de rette Riddere i de Dage. I den Nordiske Hirdskraa staaer Riddere nævnte i det 23. Capitel. Men den Bog er et got Stykke nyere, end vore Danske Lovbøger, udi hvilke de aldrig findes nævnte. Saa at det er efter Kong Waldemar den Andens Tider, at mand her begyndte at giøre Forskiel paa Herremænd og paa Riddere, da disse sidste, efter udenlandsk Viis, bleve af Kongen slagne og creerede. Og saasom Herremænd vare siden de, hvoraf Riddere bleve giorte, saa toge disse ogsaa Herremænd til deres Servientes, Vaaben- eller Skjold-Dragere, Scutigeros, Armigeros &c. som mand kaldte paa Dansk Svenne, Væbnere, eller af Vaaben: Som blev da en almindeligt Navn til Herremænd, der ikke endnu vare blevne Riddere. Men paa Ridders og Svenes, eller Væbners Friheder og Herligheder var eller blev ingen Forskiel: Som kand sees af Kong Christophori II. Haandfæstning, og mange andre Brevve. Og eftersom Væbnere vare Riddermæssige, og Riddersnes Tienestemand, indtil de selv kunde vorde optagne i samme Stand, kaldte mand dem Ridder-mændsmænd. Dette Ord finder mand i det siortende Seculo, i Kong Waldemari IV. og Kong Magni Smeefs Brevve, og i Kong Olufs Haandfæstning. I Kong Christiani III. Necess bruges Ridder-mændsmænd for den hele Herremænds- eller Adelsstand. Her motte spørges, hvad mand da kaldte i de Tider den gemene Bonde eller Almues-Folk, naar hand som Soldat gif med i Krigen? Jeg svarer, at saadanne findes i vore Documenter undertiden at være nævnte Fattige Svenne, til Forskiel fra de andre Svenne, der vare af Adels og kunde eye Jordegods med Herremænds-Frihed. For det Tredie er at agte, at, saasom Arvild Hvidtfeld, ligesaa lidet som andre, har opliust, ved hvad Tiid ongefær denne Forvandling er skeet med Styrshafne at giøre Arvelige for Adelen, saa kand dette dog nogenledes giættes til; Helt da det ikke er skeet straxen eller paa eengang, eller ved nogen særdeles Forordning og Konstitution; thi ellers motte den være funden. Ting er uden al Tvivl tilgaaen saaledes: Den stærke Søe-Rustning i Danmark, og Leding at giøre med nogle hundrede Skibe, (Kong Waldemar havde eengang ikke mindre end 1400. i eet Krigs-Tog,) for-

mind-

mindstedes mærkeligen efter Høystbemeldte Konges Tiid. Hans trende Herrer-Sønner, som alle bleve Konger, een efter anden, vare ulykkelige Regentere. I den Førstes Tiid holdtes det dog ved lige; Og hand nemlig Konning Erik Baldemarsson, var eengang særdirig, til at giøre en Hær-Fart paa Liffland, efter hans Hær Faders Exempel. Kong Abel varede det kun kort med. Den tredie Broder Kong Christopher I. faldt i Strid med Biskopperne og andre af sine Under-saatter, og havde ald Møye behov, at holde sig fast paa Thronen. Hvorledes Søe-Magten i hans Tiid kunde være bestilt, kand man domme af de Privilegier, som Biskopen af Roskilde Jacob Erlandsson gav Kiøbenhafns Bye, Aar 1254. hvor iblant andre denne Artikel var: „Ingen Kiøbenhafns Borgere skal nodes at fare i Leding til Skibs, „Hest, vebnet, uden allene at forsvare Biskop-Sædet, om noget „paakom; dog ikke videre fra Byen, end at de samme Dag „kunde komme tilbage.„ Hvor ilde det siden gif samme Konges Søn, Kong Erik Christophersøn, den man kalder Glipping, er bekiendt. I saadanne flette Tider, eller sidste halve Deel af det trettende Seculo, haver Adelen og Herremænd brugt sig. De som havde Styreshavne eller andre Løne inde, nu da ingen Skibs-Leding mere paatænktes, vare enten af Kongens Partie, eller imod ham. Hine forstrakte hannem Penge, og komme til Hielp med Landfolk og Heste, naar Nøden paakom. Derimod toge de Lønene til Forsikring og Pant, saavelsom andet Kongens Gods. De andre, der vare Kongen imodstridige, fattedes det ey heller paa Middel, til at beholde hvad de havde i Hænderne. I de efterkommende Kongers Tiid kunde Giælden langsomt eller aldrig betales, saa at Lønene bleve uindløste. Ja Kong Erik Eriksson, eller Menved, lod og megen Giæld efter sig. Endeligen estersom Skibene og Søe-Rustninger ikke mere brugtes og havde stød, som før, indgif Kongen og Herremændene med hinanden, at besørge Landsens Fred og Forsvar paa en anden og da mere brugelig Maade; nemlig at forskaffe des flere Heste og Ryttere i stæden for Skibe, saa vel af de forrige Løn og Styreshavne, hvilke dennem overgaves til Arv og Ene, som af alt deres forhen eyende Gods. Deraf kom Adelenes Kof-Tjeneste, og blev hos os indført, efter Tydsklands Viis, hvor den useilbarlig har været ulige meget ældere, end hos os. Herremændene fik endogsaa da deres egne Personer forskaaede: Og i stæden for, at en Herremænd motte til-

tilforne selv gaae i Ledning og vove Livet, naar Kongen sagde til, saa vilde de nu ikke mere være dertil forbundne: Saa at de lode af at blive Hær-Mænd, og forbunde saa Kong Christopher den Anden til at indgaae og besegle, Anno 1320. at, „naar de end ikke fore i Krig, skulde „deres Frihed alligevel være bevaret. „ Hvilket ogsaa blev stadfæstet i Kong Olufs Haandfæstning, An. 1376. Derfor er det og, at der staaer i Anmærkningerne ved Biskop Canuti Latinske Oversættelse af den Tydske Lov, at de otte første Capitler udi oftbemævnte Tredie Bog vare allerede længe siden afskaffede. Den fjerde og sidste Anmærkning bliver, at, jo mere Herremændenes, der nu hedde Riddere og Svenne, deres Myndighed, Vælde og Rigtigdom tiltog, da de alt længe havde begyndt at giøre en Stand for sig selv allene, og affondre sig fra enhver uden for deres Classe, jo mere tog Adelbønders og Selvnyeres Anseelse, ja og Velstand, af; heist da disse motte stedse bære den tunge Byrde, Skatte og Skyld, i Leding og uden Leding, samt i andre Maader besværes, jo større Kongernes og Rigets Trang blev; Hine derimod havde bekommet til bestandig Ene og Arv, hvad som tilforne var ikkun Læn, og forbedrede sig immer med flere Herligheder. Saaledes skede da den endelige og store Skismisse imellem Nobiles viros og Bondones, og Forskiællen paa en Bonde og en Herremand, (som man endnu bruger til Ordsprog) blev fuldkommen rigtig. Bonde-Navnet blev da omstuder Tiid efter Tiid sat saa gandske ned og kom herunder, at det nu i vore Tider bruges snart ikke til andre, end til de Folk, man tilforne kaldte Landboer og Boekarle. Hvor ringe det allerede var blevet i Kong Waldemar Christopherffons Tiid, kiender man af den Recess, som giorde Anno 1360. imellem Kongen og Adelen, hvor Bønder henregnes til den gemeneste Almue, og Stænderne opføres i denne Orden: „Rid- „dere og Riddermændsmænd, Fruer og Jomfruer, Riobmænd, Giæ- „ster, Bønder og Boekarle; „ Da siden efter i samme Document: „Torpere, Bymænd, Riobmænd, Giæster, Bønder, Boekarle, Tig- „gemænd. „ Imidlertid hafve dog Jord-egne og Adelsbønder beholdet fremdeles et slags Distinction, og ere bleven i Rang næst efter Ridder- mændsmænd. Thi udi den Forordning, som Dronning Margrete giorde, til Justitiens Forbedring i Jylland Mar 1396. staaer, at „til Retter- „tingene at sidde paa Lands- Tingene, skulde tilnævnes 12. Danne- „mænd, nemlig 6. Riddere, Svenne, og Adelsbønder, tillige med Bi- „skopen

„ skopen i Biskopsdommet og Landsdommeren i Jylland; og i Siæ-
 „ land tillige med ogsaa Biskopen, og den som Rigens Cancellar satte i
 „ sit Stæd. „ Hvilket er at forstaae om 6. Ridderstands Folk, Riddere
 og Svenne tillige, og de andre 6. af Bønder. Som ogsaa Exemplet
 viser af den Næstading, der siden i samme Aar blev holden til Lodisse,
 hvor der vare 2. Riddere, 4. Svenne og 6. Bønder.

6.

Saa have vi da for saavidt Underretning om Herremands Nav-
 net, at det ikke var nogen Herrestandsfolk, som samme tilhørde, og at
 Herremand ikke er det samme som Dominus nobilis. End ikke i
 Tyndskland, hvor Hovmod og Overdaadighed udi sligt længe før var
 gængse end i vores Norden, haver man givet nogen Adelsfolk Herre-
 Navn, eller sat Dominus for ved Navnet, førend ongefær midt i det
 Trettende Seculo; saavidt man endnu har kundet finde i gamle Breve.
 Tilforne vidste man af ingen Herrer, uden Konger, Fyrster og Landes-
 Herrer, og deres lige af høy Stand; Item, de Herrer Geistlige, paa
 den hellige Kirkes Begne. Men paa hvad Goed end Adelsmænd i
 Tyndskland vare, og i hvor mange slags de vare deelte, i henseende til de-
 res Biskor, og tilvæne-braatte Friheder og Herlighed; saa at nogle kald-
 tes Nobilissimi, andre Nobiles, og saa videre; ja Anthonius Matthæus
 i sin Bog *de Nobilitate, cap. 3. pag. 18.* anfører af et gammelt Bref, de
 Edele Luyde in Kennemerland, die Half-Edel sijn; Saa vare dog
 Herremænd udi Danmarkes Rige, i Kong Waldemar den Andens
 Tiid, ikkun eet slags; aldenstund ingen Lov eller Skrift taler om flere.
 Om deres Friheder og Herligheder have vi nu handlet. Herremand
 var Miles; og i henseende til Godset, der var Mands-Læn, Miles feu-
 dalis. Naar hand forsømmede sin Pligt, da, efter Forseelsens Bestaf-
 fenhed, motte hand betale anseelig Straf, eller forbrød sit Læn. Paa
 samme Maade var det med Adelen eller Frie-Mænd hos de Tyndske, i
 langt ældere Tiider; som vi see udaf Kæyser Caroli M. *Capitularibus.*
 Der staaer i *Capitulari I. anni 812.* „ §. I. Ut omnis liber homo qui
 „ quatuor mansos vestitos de proprio suo sive de alicujus beneficio ha-
 „ bet, ipse se præparet, & ipse in hostem pergat, sive cum seniore suo. „
 I det andet *Capitulari* af samme Aar lyder den første Artikel: „ Qui
 „ eunqve

„cunqve liber homo in hostem bannitus fuerit, & venire contempserit, plenum *heribannum*, id est solidos sexaginta persolvat. Aut si non habuerit, unde illam summam persolvat, semet ipsum pro wadio in servitium Principis tradat, donec per tempora ipse bannus ab eo fuerit persolutus: Et tunc iterum ad statum libertatis suæ revertatur, &c. I den Fierde Artikel: „Qvicunqve absqve licentia vel permissione Principis de hoste reversus fuerit, quod factum Franci *Herisliz* dicunt, volumus ut antiqva constitutio, id est, capitalis sententia, erga illum puniendum custodiatur. „I den Femte: „Qvicunqve ex iis, qvi beneficium Principis habent, parem suum, contra hostes communes in exercitum pergentem dimiserit, & cum eo stare aut ire noluerit, honorem suum & beneficium perdat. „I den Ellefte eller sidste: „Ut quandoquidem navigium mittere volumus, ipsi Seniores in ipsis navibus pergant, & ad hoc sint præparati. „Hvilke og flere de Frankiske Kongers Love, naar man ligner dem vore Danske Love og Historier, mærker man en stor Lighed. Nogetledes lige Bedtægter havde ogsaa ved de Engelske; som erfares af *Concilio Aenhamensi*, holdet anno Chr. 1013. (pag. 122. edit. Wilkins.) og i store Kong Knuds Love §. 75. Hvad Arveskabet af Løne paa Mandkion anbelanger, da viser vor Lov os, at det her i Dannemark gif ikke videre, end til Søn, Fader, og Broder, og ey yderligere i Slegtskabet. Som var da vel mere indskrænket, end Kæyser Henrik den VI. forundte den Tyske Adel, efter Gervasi Tilberiensis Vidnesbyrd, in *Oriis Imperialibus*, pag. 943. ed. Leibn. „Hic legem instituit apud Teutones, ut Militiæ; more Gallorum & Anglorum, successionis jure devolverentur ad proximiores cognationis gradus, cum antea magis penderent ex Principis gratia. „

7.

Nu at tale lidet om Biskop Canuti Viburgensis Mening, som Døsterfføn og flere efterfølge, nemlig at Herremand skulde være det samme, som Herrens Mand; da er at mærke, det bemældte Biskop har været noget ustadig i sin Fortolkning. Thi paa det første Stød, som er i det Ellefte Capitel, hvor der staaer i Danffen: „Landboe, ehves „the ere, Biskops, Presters, &c. eller Herremans, &c. verterer hand

det fuldkommen ret og vel: „Coloni cujuscunqve, five Episcopi, five „Sacerdotis, five Claustri, five Bondonis, five *Militis* „&c. I det Fior-
tende, er Danskten: „Hvad heller hin er Herremæn eller ey; „ og
hans Latin: „Sive sit ille *Homo alicujus Domini*, five non. „ I det fem-
tende oversætter hand det ikke engang, men beholder det Danske Ord:
„Qvicunqve sit, qvi vocatur *Herremæn*, & non habuerit plenum Plogs
„æri. „ I det Attende, hvor det heder: „Herremæn mue føbe saa
„møgghen (Jord) som the kunne orke; „ giver hand det: „*Homines Do-*
„*minorum* possunt emere, qvantum sufficiunt. „ Hans Slutning og
Idée har da været, det en Herremæn var Miles aut homo alicujus Do-
mini; enten Kongen, eller Bispen, eller en anden Herre forbunden;
Homo ministerialis: Og at hand var ey af andet slags, end dem Loven
taler om i 3. Bogs 8. Capitel: ”Konningen maae sig Man taghe over
”alt hans Rige, i hvilke Skiben som hand vil, oc Hertugh i hans Her-
”tugdøm, og andre Konningens Børn eller Frender eller Græver taghe
”ey Man uthen therre eghen Leen. Oc Biscoper skulle ey Men taghe
”uthen therre Biscopsdømme.” Hvor hand og sætter i Latinen: ”Rex
”potest *sumere sibi homines* - - - Dux in Ducatu suo, vel filii Re-
”gum - - - non recipiunt homines, id est, *fidelitatem ab aliquibus.*
”Episcopi etiam non *recipiunt homines* extra episcopatum suum.” Ja
udi den liden Concordans, som staaer tilføyet ved Enden af den Anden
og for ved den Tredie Bog, (saafremt Canutus og er dertil Auctor,)
henvises til 2. Bogs 77. Capitel, for der at finde Herremænd; Hvor
man dog læser allene dette: ”Alle Konningens Wiens Bryde, om the
”bryde til tre Mark, tha skulle the rette ved therre eghen Husbonde, oc
”ey ved Ombudsman; So skulle oc Biscops Wiens Bryde.” Og i
hans Latin: ”Si villici *hominum Regis & Episcoporum* deliqverint ad tres
”marcas, debent componere cum domesticis suis (scil. *heris*,) & non
”cum Advocato.” I Thord Degns *Correctionibus Legum* findes det li-
geledes: „Si *homo Regis*, i. e. Nobilis, læserit hominem Regis, i. e. No-
„bilem. „ Nu er langt fra, at jeg vil negte de gode Mænd dette, at de
Indbyggere og Undersaatter, som Kongen, Hertugen, eller Biskoper
toge til deres Mænd, jo bleve med det samme Frie Mænd, og be-
komme Forlæninger, paa samme Wiis, som Herremænd havde Læn,
ja opstege i Adelsstanden; ligesom de Tydskes Dienstmænd. Thi
og Loven gjør dem lige ved de forige Herremænd, naar den siger i
Tredie

Tredie Bog's 7. Cap. "Hvare ther Konningens Mand ere, eller Bis-
 "scops, hvat helder the hafve eet bo eller flere, tha ere the skulduge
 "at hafve ful Baben, og fare i Lething a therre egen Koste og tage
 "therre Mæle." Erich Krabbe har retteligen seet dette, og derfor over-
 sat: Wo des Königs oder Bischoffs Edelleuten sein, ob sie gleich eine
 Wohnunge oder mehr haben ic. Arrild Hvidtfeld siger ogsaa om den-
 nem paa før-omtalte Stød: "Endeel af Fordegne Bønder ere Frie-
 "giorte af Kongerne, og friladne for Stød, Jnde, Ledinge, som Adels-
 "breve i de Dage lyde, at Kongen tog den og den til sin Mand og Tiener,
 "og gjorde ham frie for Stød, Jnde og Ledinge: Recepitum eum in
 "hominem nostrum dimittendo eum & liberos ipsius qvittum & libe-
 "rum ab omni expeditione, quod Stud & Inna dicitur." Af hvilken
 Skif kom siden den Titulatur i de Kongelige Breve til Lænsmand, og
 andre, Vor Mand og Tiener. Og er denne Titel i samme Mening
 at forstaae udi det Svenske Foreenings-Instrument, til Niskioping af
 an. 1396. som baade Hadorphius ved Rinkrøniken p. 66. og Hvidtfeld
 p. 116. haver; hvor det lyder: "Alle som bør nyde deres Frelse efter Lo-
 "ven, og de vorder Konning Eriks Mænd ic. Item, vor Frue Dron-
 "ningens Tienere eller Mænd, i hvo de helst ere ic. Der have vi vores
 "Ret tilgivet, og ville dem derfor afløse." Men vores nu omhandle-
 de Spørsmaal er, om en saadan Kongens, Hertugens eller Biskopens
 Mand blev kaldet Herremand af dette, at en Herre tog ham til sin
 Mand? som er virkeligen Biskop Canuti Tanke, naar hand kalder
 ham *Hominem alicujus Domini*. Og dette negter jeg gandske, og holder
 saadan Etymologie for u-rigtig: Saasom ogsaa Herremands Navnet
 er langt ældere baade i vores og andre Folkes Sprog, end denne Skif
 er at antage til sin Mand, og give Adelskabs eller Friheds Brevve,
 for Stød, Jnde og Leding. Paa Herr Erich Krabbes Tydske Oversæt-
 telse af Herremand og Herremænd, ved Edelman og Edelleute,
 haver jeg intet at sige; Thi hans Hensigt er jo ey til andet, end at
 give den Bemærkning tilkiende, som Ordet havde alt længe før hans
 Tid bekommet, og er i sig selv rigtig.

8.

Der torde, maastee, nogen tænke, at Herremand kunde, med
 en liden Forandring, være udaf Hirdman, det gamle Norske Ord;

der bemærkede en Kongens Hofmand eller fornemme Tiener; Purpuratus aulicus, som Mag. Jens Dolmer kalder det, ab *Hird*, aula. Men dette er ligesaa urigtigt. Thi ihvorvel saadanne Hirdmænd vare vel største Parten Adelbaarne og frie Mænd, og Herremænds Sønner; Ja, naar de end ikke vare det, bleve de dog altid af Kongen antagne, til Hirdmænd indsatte, og creerede med Ceremonier; hvilke beskrives i den ofte citerede Hirdskraaes 30. Cap. Saa ere dog disse tvende Ord, Herremand og Hirdmand, af gandske adskilt baade Oprindelse og Bemærkelse; og deres Hensigt til Pligter og Forretninger hinanden uvedkommende; omendskiont Hirdmændene fulgte ogsaa den Norske Konge i Krigen. Ellers er og vist, at Herremænd her i Danmark forværede gandske ikke deres Stand og Bærdighed, med at lægge sig paa andre Bestillinger, end Krigen; og i Stæden for at fare i Leding, tiene Kongen i Hans Hof, eller Justitz, og andre Embeder. Thi saasom det er de ældste Tider, (da Krig og Feyde, Landes Indtagelse, Plyndring og Røverie, var vore Forfædres og deres Naboers største og fiæreste Jdræt,) hvorudi mand har at søge Adels og Herremænds Oprindelse; Saa er det i de derpaa følgende Seculis, efterat Christendommen, med Lærdom og boglige Kunster, Politie, gode Sæder, og Artighed i Hof-Skikke, toge til, at Adelskab blev tilfælles for et andet slags Folk, og en allene for Krigs- eller Hæremænd. Ja, ligesom under Kæyser Carolo M. og hans Efterkommere, de saa kaldede Comites, Missi Regii, Senescalci, Venatores, Buticularii, og andre majores Aulæ seu Palatii Regii Officiales, vare lige saa anseelige og fornemme, som de Adelige af Krigs-Standen; (vid. Du Cange in v. *Ministeriales*, p. 779. nov. edit.) Saa og ligeledes her i Danmark, de som tiene Kongen i Hans Raad, i Hans Hof, og som til andre Rigets Embeder bleve brugte. I Engelland havde mand saaledes Milites litteratos, i det Trettende Seculo: Hver paa dette Beviis findes hos Matth. Paris. ad an. Chr. 1251. „Henricus de Bathonia, Miles litteratus, Legum terræ pertissimus, Domini Regis Justitiarius & Consiliarius specialis. „ Ligesaa *Milites Justitiæ*, hos Spelman in *Archæol.* I Fransøiske gamle Skrifter forekommer *Miles Legalis*, *Chevallier en Loix*, *Sire en Loix* &c. Du Cange siger og: „*Milites litterati* ii sunt, quos nostri *Chevalliers en Loix* vocabant, id est, „*qui*, cum gente nobiles essent, Legum studiis operam impende-

„rant

„rant, ut in supremis Regum foris jus dicerent, quosque inde *Domi-*
 „ nos *Legum* appellatos, auctor est Duchesnius in *Historia Gandensi*;
 „ ad quorum discrimen milites alii *Chevalliers en Armes* interdum sese
 „ indigitabant „ &c. Alt jeg ikke skal tale om den Unseelse og de For-
 deele, der vare annecterede til Raads- og Dyrigheds Embeder, og
 hvorom, foruden andenstæds, kand læses i det vidtloftige Skrift, som
 en Conseiller du Parlement de Rouen har udgivet imod Comte de
 Boulainvilliers *Traité sur l' origine & les Droits de la Noblesse*, og findes i
Memoires de Litterature & d' Histoire Tome IX. trykt til Paris 1730. Vid.
 pap. 249 - 270. Men herved maae jeg ikke forbigaae at tillægge dette
 om Danmark, at naar sligt skeede her, at en Herremand havde et
 Embede i Kongens Raad, eller til Hofve, Rigens Cancellers, Lands-
 Dommers, eller andet, der ikke tillod ham i egen Person at følge
 Krigen, og hand alligevel havde Herremands-Løn eller Styreshafn,
 motte hand giøre fuldt deraf, med at skaffe en anden frie Mand, med
 Skiold, Baaben, og alt tilhørigt, i sit Sted; hvortil altid fandtes
 nok af Herremands Sønnen, der selv ikke havde Gods, og attraede
 at distingvere sig i Krigen.

9.

Saa vidt maae være nok om Adelen og Herremands-Standen,
 og dens Pligter, med mere. Nu at komme nærmere til Ordets
 Herkomst og Betydning, da kand samme, som jeg tilforne har tilkien-
 degivet, ikke være andenstæds fra, end af det gamle Ord Her, som
 betyder Exercitum. Vi kalde det jo endnu en Hær, Krigs-Hær.
 Saa at Herman er en andet end Krigsmand. Og denne Navnets
 Bemærkelse er det saa langt fra, at jeg giver ud for nye, at jeg tvert-
 imod siger den at være saa vel den ældste, og frembragt af mange
 Tydske, Danske og Svenske lærde Folk, mange Tider førend jeg eller
 nogen nu levende Mand blev fød; som den ogsaa er den lætteste, re-
 niste, eenfoldigste, og med alle Love, Historier og Documenter af
 Alderdommen best overeenskommende. Alt hvad man siden derimod
 har opfundet, eller endnu motte forebringe, bliver urigtigt Giætte-
 Verk, og holder ingen Stik. Alt Herman er det samme, som Le-
 dingsmand eller Krigsmand, have de i deres Tider heel lærde Mænd,

Joannes Aventinus, Joan. Brentius, Joan. Goropius, Melchior Goldast, Gerardus Joan. Vossius, og flere Tydske, for saa lang Tid siden, omendskiont korteligen, dog ret og tydeligen viist: Ja end ogsaa D. Morten Luther selv, i hans smukke liden Bog de *Nominibus propriis Germanorum*. I vore egne gamle Skrifter og Tungemaal er det samme ogsaa gemeent. I Kong Regner Lodbrogs Sang, hos D. Oluf Worm, in *Append. Litterat. Run.* staaer det klarligen. D. Erik Pontoppidan, i hans *Grammatica Danica*, pag. 517. og Peder Syv, i hans *Betænk. over det Cimbriske Sprog* p. 100. giøre og deraf samme Slutning. Udaa Kong Olufs Saga anfører Verelius in *Lexico, Hermadur*, miles bello strenuus, pirata, archipirata; af Hervarar - Saga, *Hermanligur*, in *prælia promptus*; af Gautreks - Saga, *Hermanliga*, *Hermanligast*, militari more, Bædeligen, Mandeligen, paa Soldater: Viis. Loccenius i sine *Antiqq.* og Schefferus in *Upsalia Antiqua*, samtykke bemældte Origination aldeles, i Henseende baade til Ordet Herfer, og til Heremann. Og ældere end alle disse, ere de mange Exempler paa samme Ting, der forekomme i de Engel-Saxiske Skrifter: Here, Hereman, Herefare, Hereberge, Heregeat, Here-reafe, Herestræt, Heretoga &c Hvilke jo kunde sige os, at vore Landsmænd Jyderne, og deres Naboer Saxerne have bragt disse Ord med sig over til Britannien, henved 450. Aar efter Christi Fødsel. En Krigsmand, eller Officerer, som vi nu kalder dem, har da i de Tider vel ikke haft andet Navn hos os, end *Herman* eller *Hereman*: Eller og samme har været det almindeligste. Og den ypperste Hovedsmand og Anfører af Hæren, som vi nu kalde General eller Generalissimus, hedde *Heretoga*. Riddernes Heermeister fordem i Prynssen er ey heller af anden Oprindelse. Som da Krigs-Standen var i de Dage den fornemmeste, har den og haft Fordeele og Friheder frem for andre. Hvilke Friheder og Belønninger gavte siden Anledning til det saa kaldede Jus Feudale; som virkelig haver sin Oprindelse fra den Nordeste Deel af Tydskland, hvor Longobarder og Saxer boede; Med hvilke tvende Folk vore Forfædre i Jylland, saasom Naboer, havde, for en god Deel, Skikke og Regerings-Maade tilfælles. Den Skotske Jurist Thomas Cragius haver saaledes retteligen deriveret Læn-Netterne, og søgt deres Ophaf fra det Nordeste Tydskland; og Schilter in *Comment. ad Rubric.* er gandske eens med hannem. Ja den Franke

Franske forhen benevnte Comte de Boulainvilliers i hans *Traité sur la Noblesse*, maae tilstaae det samme om Lænene i Frankerige, naar hand siger: *C'est peut-être aux Saxons, que la France doit l'établissement des Fiefs: car en effet c'étoit une Loi du Nord, puisque les Lombards l'ont portée en Italie, & les Normands dans les pays de leurs Conquêtes.* Hvad nu disse ommældte Belønninger eller Læne angaaer, og de Friheder, som Herremænd node i saa ældgamle Tider, hos Saxer, Longobarder, og hos os, da have de vel ey været synderlig anderledes, end mand finder dem forklarede, saa lang Tid derefter, i vores Jydske Lov, og jeg nu allerede har talt om. Deres allerældste Oprindelse har uidentviol været denne, at naar et Stykke Land var indtagen fra Naaboerne, er det bleven deelt til de af Hærsmændene, der havde gjort det meeste dertil: Og intet holdtes billigere, end at disse besadde med Frihed, hvad som de baade havde eengang vovet deres Liv for, og motte fremdeles være i Beredskab til at forsvare. Hertil hører, hvad Nicolaus Damascenus har bemærket om de gamle Celter, at de fornemteste og meest anseete iblant dem vare de, der havde vundet et stykke Land, til at forbedre Staten med: (*Τιμῶσι μάλιστα τὰς χώραν τῶ κοινῷ προσκωμένους.*) Der har vi da baade Herremænds-Stand, og deres Læne. Deraf have Danske, Saxer og Longobarder taget, at de som vunde Regeringen og Landet noget Stykke til, og siden vare tilfattede at forsvare det, motte have nogen Deel deraf med Friheder, i Stæden for aarlig Besoldning. De øvrige Deele motte Paaboerne skatte og skylde af; Nemlig til Kongens Regimentes Bedligeholdning, til Leding eller Hærefærd (hvilke tvende Ord betyder eet og det samme,) og til Landets Beskiærmelse, motte hver Mand, som Jord eyede, skatte og udgiøre sin Deel. Men Herremænden, fordi hand var forbunden selv at gaae i Hærefærd, og vove Livet, havde hand sit Gods frit for saadan Skat og Udgiørsel; og ligeledes hans Egte Mandes Arvinger, saasom de til det samme vare forbundne.

IO.

Og hvad ville vi have mere, naar vi endogsaa træffe det selvsamme Ord, med lige Omstændigheder, hos Longobarderne udi Italien? Og at de udi deres Love havde Herremænd, og betegne dennem af samme

Stand og Folke-Slag at være, som vores? Man giætter vel strax, hvad det er for et Ord jeg mener; Næmlig Herimannus, eller, som det i Longobardernes Love og ofte andensteds skrives, *Arimannus*. Om disse finder man det klart og aabenbare, 1.) At de vare, ligesom hos os, Frie- og Frelse-Folk; 2.) Besadde deres Løn og eget Jordegods med Friheder; 3.) Vare de forbundne til at gaae selv i Krigen, saasnart som noget Opbud (som kaldtes *Bannus* eller *Heribannus*,) skeede; Og hvis de sade overhøiige, bleve de straffede; 4.) Fortplantede de Standen og Frihederne paa Arvinger og alle Egte- og Fric-fødde Efterkommere; 5.) Giftede de sig med deres Lige; Og hvis det skeede, at en ufrie Mand bekom til Egte en Herimannam, mistede han Livet, om han var en Træl, og hun al sin Frihed og Adelskab. Alt dette bevises med de gamle Longobardiske Kongers Love, og tillige med mange her og der forekommende gamle Breve, af Rømeriske Kæysere og Konger, end ogsaa i tu til tre hundrede Aar efter at Longobardernes Regering havde ophørt. I Guidonis Augusti *Legibus* staaer, §. 4. "Si comes loci ad defensionem loci patriæ suæ *Arimannos* hostiliter præparare monuerit, aut per se aut per Missos suos, si aliquis eorum remanserit, - - - Guidrigeld suum componat." Og i foregaaende §. 2. "Neque Comes, neque loco ejus positus, neque Sculdafius ab *Arimannis* suis aliquid per vim exigat, præter quod constitutum legibus est, sed neque pro sua fortuna in mansione *Arimanni* se applicet, aut placitum teneat, aut aliquid violentiam faciat. Si vero de prædictis personis publicis hoc irritum fecerit, honore proprio, sive Ministerio privetur, & secundum legem emendet." Her kaldes *Arimanni* personæ publicæ, hvis Friheder motte i ingen Maade forkrænkes. Og Muratorius (*Scriptorum Histor. Ital. Tom. I. P. 2. p. 166.*) sætter retteligen denne Anmærkning derved: "Herimanni sive *Arimanni* appellabantur homines liberi & militares, aliquid allodii possidentes, aut beneficio aliquo à Rege donati." Conf. & nota ejus p. 86. I Kong Rachis Love §. 2. læser man: "Si a modo præsumserit cujuscunqve servus *Arimannam* ducere uxorem, sic exinde detur judicium, sicut in anteriore edicto legitur." Sagen var, at tilforne havde Kong Rotharis satt Lifs-Straf paa saadant Egteskab: "Si servus liberam mulierem aut puellam ausus fuerit sibi conjugio sociare, animæ suæ incurrat periculum." Men Kong Luitprandus formildede denne Lov, saaledes, at en *Arimanna*, (Herremands Datter eller

eller Enke,) som giftede sig med ufrie Mand eller Træt, naar hun blev
 siddende i Nar og Dag utiltalt derfor af hendes Slegtninge, var hendes
 og hans Liv frelst, men ikke hendes Frihed; Thi derefter blev hun Kon-
 gen tildømt sub servili conditione, og kaldet Ancilla Palatii. Om saa-
 danne er det, som Kæyser Ludovicii Pii Brev taler, som hand gav til
 S. Zenonis Closter i Verona, (og findes i Ughelli *Italia Sacra*, Tomo V.
col. 706. nov. edit. Venetæ.) med disse Ord: „Etiam placuit nostræ Se-
 „renitati de Famulis ejusdem Monasterii definitiones facere, videli-
 „cet *feminis liberis*, qvas Itali *Herimannas* vocant, qvæ se famulis ipsius
 „Ecclesiæ & Monasterii copulaverint &c. secundum prædecessorum
 „statuta Imperatorum, & per hujus nostri præcepti auctoritatem, su-
 „prædictum sanctum locum inviolabiliter possideat. „ Nemlig disse
 Herimannæ vare, formedelt deres ulige Egteskaber cum famulis, for-
 faldne til Kæyseren, som Konge der i Landet, efter næstforbemeldte
 Kong Luitprandi Lov; Men her overlod hand og skiedede dem til Clo-
 steret, af hvilke deres Mænd vare Tienere. Og saaledes har Murato-
 rius heel rigtigen forklaret det *Antiqq. Ital. Tom. I. col. 716.* Udi eet af
 Kæyser Ottonis I. Breve (hos Ughell. *Tom. V. p. m. 741.*) staar: „Ca-
 „stellum, quod vocatur Romanianum, cum *liberis hominibus*, qvi vul-
 „go *Herimanni* dicuntur: (thi det Ord *Heremitani*, som sammestæds læ-
 „ses, er Trykkerens, eller Ughelli Skrivers Feil.) I den fjerde Tomo
 „af bemældte Ughelli Verk, *pag. mihi 464.* Hayes et Brev af Kæyser Fri-
 derich Barbarossa, til Kirken i Bergamo, med Confirmation, iblant
 andet, paa „*omnes herimanos*, qvi in Castellis Pergamensis Ecclesiæ ha-
 „bitant: „ Og siden nævnes i det samme endnu Herimanni & Heri-
 mannæ. Paa samme Maade i Kæyser Henrici III. Diplomate af an.
 1042. (*pag. m. 444.*) Udi eet af Kæyser Conrad de an. 1026. confir-
 meres til S. Vincentii Kirke i Bergamo, en „*Districtio Arimannorum*,
 „qvatenus ad partem publicam nulla conditione responderent, nec
 „ad partem Comitatus placitum custodirent, neqve teloneum, ne-
 „qve precariam darent, neqve ullam facerent angariam ad partem
 „publicam. „ Og siden i samme Brev nævnes endnu Arimanni, som
 særligen fra andet Gods adskilte. Jeg forbigaaer det bekjændte, og af
 saa mange ellers citerede Brev af bemældte Kæyser Conrad, med *Eri-*
mannis, som Sigonius haver *lib. 8. de regno Italiae.* Andre og lige saa klare
 Diplomata, med Herimannis og Arimannis, og i sær, med *Liberis*

hominibus, quos Herimannos vocant, haver Du Cange af tilbemældte Ughellio anført, som jeg ogsaa forbigaaer. Af Ordet Arimanno bleve nu disse andre fabriquerede, Arimania, Arimandia, og Armandia. Det første, nemlig *Arimannia*, betydede Herremands Familie; og dette haver Marculphus i sine *Formulis lib. I. §. 18.* Det andet, *Arimandia* og *Armandia*, lib. V. Feudor. bemærkede Læusmans Pligt at gaae i Krigen; og ikke saadanne Ting, som de gamle Jurister, Baldus med flere, ja Cujacius selv, og Borchholten have giættet til, hver paa sin Maade, men alle urigtigen; hvorom kand læses hos Du Cange. Saa have ogsaa andre Commentatores meget faret vild, i det at, fordi man udi visse Breve finder, i een Række og efterhinanden, opregnede, Aldiones & Aldianas, servos & ancillas, herimannos & herimannas, saa have de strax meent, at Herimanni vare ligeledes et slags Tienere og ringe usrit Folk, ligesom de næstforegaaende Aldiones & Servi. Men herimod er at agte 1.) At jo ikke alle de slags, der i Skiøde- eller Gave-Breve saaledes efter hinanden opregnes, høre derved til een Classe; Thi ellers skulde castella & castæ, mansi & massaritæ, montes & valles, humida & ficca, piscationes & foresta, guastaldiones & rustici, residentes & coloni, liberi homines & servi, ogsaa alle betyde eet og det samme, efter som de opregnes ligeledes i een Suite, i hundrede Breve og mere; 2.) At de lærde Mænd, der ere faldne paa sliig Mening, ikke endnu have været vidt nok belæsene; eller ey have givet sig Tiid nok, til at conferere samtlige Longobardernes Love, tillige med en heel Deel andre Documenter, hvor Arimanni og Herimanni kaldes udtrykkelig *liberi homines*. I hvorvel Hironymus Bignon, i sine *notis* til Marculphum, (*Capitular. Tom. 2. edit. Baluz. coll. 899.*) haver været saa vis paa denne, endskjønt vrang Mening, om Servis, at hand ogsaa skriver: „Sane eo nomine servorum sive colonorum speciem significari, multis ex instrumentis manifestum est.“

II.

Hugo Grotius haver udi sin *Historia Gothorum &c.* indsat, pag. 574. eet af hannem selv sammensanket Glossarium, under den Titel: *Nomina appellativa & verba Gothica, Vandalica & Longobardica.* Derudi forklarer hand vores Ord saaledes: „*Arimannus, Herman, Miles gregalis qui pUBLICUM*

„blicum munus non habet. Postea pro paupere sumta vox. Hinc „*jus Arimandiae* in Feudis. „ Alt Arimanus og Herman er eet, og at derved forstaaes Miles, har sin Rigtighed, og staaer fast nok. Men hverken er det stedse Miles gregalis, ey heller medfører Ordet sligt. Ey heller fandt det gøres got, at derved nogentiid er forstaaet fattigt Folk; Undtagen for saavidt, at da disse Herimanni udi Italien vorte saa meget til, og Familierne multipliceredes, gik det med mange af dennem, som med Herremænd i Polen og andre Lande, at de geraadede i Fattigdom; Men des uanseet, holdte de paa deres Friheder, det længste mueligt var. Etymologien er imidlertid ret nok hos Grotium, nemlig af *Her*, exercitu. Saa som den ogsaa er hos Leibnitz; Der skriver i sine *Notis ad Excerpta Taciti, Tomo I. Scriptor. Brunsvic. pag. 9.* „*Hebr, Habri, exercitus; Hariban, clamor hari, (clameur de haro,) evocatio ad exercitum. Et serius adhuc Harimanni, vel* „*Arimanni, viri militares feudaqve Arimanniae dicta.* „ Item udi sin *Archæologo Teutone:* „*Arimannen, veter. Teut. milites, qvasi Herimannen, viri exercitus.* „ Paulus Hachenberg in *Germ. med. Diss. IV. de re militari,* haver end ogsaa indseet samme Sandhed, naar hand skriver, §. 3. „*Hi clientes peculiari Militum nomine veniebant; qvos & eadem* „*de causa Arimannos, fideles, Vassos, Ligios, Leudes, Liberos dixere.* „ Og derpaa anfører hand, foruden andre passages, ogsaa denne Regis Ludovici Legem, af Goldasto: „*Volumus atqve jubemus, ut* „*Missi nostri diligenter inquirant, qvot liberi homines in singulis Comitatus maneat. Hinc vero ea diligentia & ratione examine-* „*tur per singulas centenas, ut veraciter sciant illos, atqve descri-* „*bant, qui in exercitalem possint ire expeditionem.* „ Disse liberi homines, som her skulde bruges til expeditionem militarem, og gaae i Leding og Here-færd, vare jo ingen andre, end Herimanni, eller efter Italiensk Mund-Art, Arimanni. Dette haver og den lærdeste Italiæner i vore Tider selv erkiendte, nemlig den fortreffelige Ludovicus Antonius Muratorius. Vel havde tilforne en anden meget lærd og berømt Mand af samme Nation, Justus Fontanini til Rom, (som er nu død for 10. Aar siden, og var Archiepiscopus Ancyranus, og Palatii Apostolici Abbreviator,) gjort sin Forklaring herover meget behagelig, i den liden Tractat om *Masnade*, som blev trykt til Venedig anno 1698. hvor hand har igiendrevet alle dem, der have vildet gjort

Arimannos til et slags ringe Bønder og Tienere, ja hand har stadfæstet Du Canges Mening, at de vare Krigsmænd, ab *Her* og *Man*, med videre; Men hand kunde dog ikke faae det gamle præjudicium om Servis saa reent ud af sit Hoved, at hand jo gav dennem Navn af Tienere, endsskiønt af fornemmere Stand og Villkor, end coloni, Masnade, Aldii, og slige gemene Servi. Hans Forklaring lyder saaledes udi bemældte *Ragionamento delle Masnade*, som hand kalder det, pag. 46.

”Prima di chiudere il discorso, non vo tacer d’ un altro genere di
 ”Servi, ma piu riputato degli altri, anzi fuori dell’ ordinaria riga
 ”servile. Questi erano gli Armanni, che di condizion vile son sta-
 ”ti creduti da alcuno, opinione ragionevolmente abbatuto dal Du-
 ”cange; imperciocche essi erano immediatamente soggetti a i Con-
 ”ti, e agli Sculdafii, cioe a i Giudici, come si ha nelle Leggi de’
 ”Longobardi lib. 3. Tit. 12. parag. 5. ove Guido Re d’ Italia vieta,
 ”che i e gli Sculdafii riscuotano cosa alcuna per forza dagli Arman-
 ”ni, da lui detti persone pubbliche. In un Diploma dell’ Imperadore
 ”Corrado, presso il Sigonio *de Regno Ital.* lib. 8. son posti come diversi
 ”dai Servi. Il loro ufficio era di militare, e custodir le castelle, sot-
 ”to i Conti ed’ altri Regii Ministri. Erano in somma persone di
 ”guerra, ed obligate a prender l’ armi per servizio del Padrone;
 ”E lo spiega il nome didotto da *Her* e *Man*, cioe Huomo d’ essercito.
 ”E Marculfo nel lib. I. Form. 18. chiama le *Armannie* famiglie milita-
 ”ri, e egli Armanni son chiamati liberi da Carlo Crasso, e da Otto-
 ”ne. Il Bignonio nelle note a Marculfo si persuade, che fossero co-
 ”loni, ma s’ inganna, ed io son col Ducange; perche dal Carlo Cras-
 ”so nel luogo accennato si nominano anche i coloni, ma come di-
 ”versi de gli Armanni. In Friuli avrebbe de’ Nobili, che mantenen-
 ”nero il *Jus Armannie*, col quale avevano facolta d’ investir simil gen-
 ”te, per esser da loro serviti nelle guerre. In Arteгна fu un Ar-
 ”mannia de’ Signori di quel luogo, e in Rubigniaco un altra de’
 ”Signeri de’ Portis. Maggior fallo dal Bignonio ha commesso Vir-
 ”ginio Forza da Udine, per altro soggetto erudito, mentre nel suo
 ”Trattato *de Jure novæ urbis condendæ* cap. 6. n. 27. ha scritto, che le
 ”Armannie erano Pascoli publici, e per conseguenza gli Armanni
 ”Pascolatori d’ Armenti.” Saavidt Fontanini. Men den, som har
 anvendet meest *Flid*, og giort det allerbeste til Tingen at opliuse og
 fore

føre i Rigtighed, er visseligen Muratorius, i hans *Antiquitt. medii ævi Italici Tomo I. Dissert. XIII.* Hvilken Dissertation handler allene *de Homi- nibus liberis & Arimannis*, og er opfyldt med gamle Documenter og Brevve, der ey havde tilforne seet Liuset. Naar mand confererer og ligner disse Documenter, med hvad mand allerede tilforne havde læst, bliver Sagen til nye opliust. Belbenvænte lærde Mand haver derudi fremsatt og stadfæstet disse Poster: 1.) At Arimanni vare aldeles liberi homines, og af den gamle Longobardiske Adel; 2.) At de i gamle Tider vare til Krigs-Standen forordnede og forbundene, som og var hos Longobarderne den meest ærede Profession; 3. At den Tale-Maade, *facere mandatum Arimanno*, i de Longobardiske Love, beviser ingen Tjenere-Stand; Thi den betyder ey altid at befale, hos de Tiders Skribentere, men meestendeels at tilkiendegive, at lade vide, far sapere, ligesom det Frankoske mander a quelqu' un. (Saaledes og i vores Dansk: "Jørgen Urne haver bødet mig til, at hand vil holde sit Bryllup med første." Item i et andet Brev skreven fra Norge: "Vore Benner i Danmark byde mig til, at vi nu med det første faaer Fred." Men denne Tale-Maade er nu forældet og bruges ey i vore Tider, og disse Breve over 200. Aar gamle.) 4.) At Arimanni vare i begyndelsen Kongen allene tilforpligtede, men siden bleve de og andre Herrer, Geistlige og Verdslige, med Løn forbundne, deels titulo feudi & concessionis, deels jure emphyteusis, som det kaldtes: Hvorved deres Adelskab alligevel intet afgik, eller skeede fornær. 5.) At deres Døtre og Enker ikke motte gifte sig ufrie Mænd; hvorom noksom forhen er sagt; 6. At mange af dem vare formuende og rige; Men andre, og vel de fleeste, forarmede: Disse motte da fæste andres Jorder at nære sig paa; og bleve ved Tidens Længde til Almues-Bønder. Og hvor i Verden finder mand ikke slige Exempler? Spanierne sige: Da cabo de cien annos los Reyes son Villanos, e da cabo de ciento e diez los Villanos son Reyes. Ja Muratorius er slet ikke tilfreds med foromtalt Fontaninii Mening, det Arimanni have været et fornemme Slags Tjeneste-Stand; saa at hand slutter sin Dissertation med disse Ord: "Fidentissime quidem pronuncio, non fuisse Arimannos Servorum genus, sed pluris quam ceteræ Servorum species æstimatum, imo supra vulgarem conditionem servilem: quæ sententia fuit illustrissimi & Clarissimi Fontaninii in Opusculo de Masnadis, „ explo-

"explorenda sane ex iis, quæ hactenus attuli." Det skulde falde alt for vidtløstigt, at excerpere og igiennemgaae de af hannem til alt dette anførte gamle Beviser. Og vil jeg allene her nøyes med, at tale lidet om det første, hand haver, som er en Dom, falden in Placito Mediolanensi an. Chr. 901. udi en Sag imellem Advocatum Comitum Mediolanensis, og nogle Folk, som hand vilde have til Ugedags-Bønder (paa Dansk Maade at tale,) og Tienere til Slottet. Dommen gif Advocaten imod, saasom disse beviiste, det de vare Arimanni, frie Folk, og Fribaarne paa Fæderne og Moderne; de vare vel komne paa Godset at boe med visse Bilkor, men ingenlunde til at gjøre Hovverie til Slottet. I Documentet heber dette saaledes: "Et nos ei (Advocato) dedimus responsum, quod non Aldii de nostris personis esse deberemus, sed Arimanni & liberi homines, & quod parentes nostri liberi homines fuissent; & nos in eadem libertate de libero patre & libera matre nati essemus, & conditionaliter ad ipsam curtem palatiolo, nec parti Comiti Mediolanensi nunquam fecissemus; nisi tantum habemus in loco & fundo Blestatio aliquantam terram de parentibus nostris" &c.

12.

Det eniste, jeg finder paa Muratorii ellers meget grundige Dissertation at sige, angaaer den Etymologie, hand har slumpet til og hazarderet at give til det Ord Arimannus. Hand beleer, som hand har Ret til, den af det Grækkiske *Arens*, som Balth. Lydius i sin Tid fremsatte. Opregner saa de andre, nemlig Eecards (hvorom nu strax skal tales,) Ger. Vossii, Aventini og Goldasti. Dervaa siger hand: "Nulla istarum interpretationum a vero abhorret, idque ex Arimannorum conditione infra palam fiet. Sed quando hariolari heic aliis licuit, liceat & mihi. Itaque peto, cur non & ab *Ebre* & *Man* deduci vox ista possit? Est autem *Ebre* Teutonicis honor, ita ut eo nomine donentur homines liberi, honorati, illustres, sive non vilis conditionis. Certum quippe est, eos liberorum hominum albo fuisse inscriptos, neque censendos abjectæ fortunæ, ut quidam suspicati sunt, qui eos pæne in infimam Servorum sortem conjecere. Liberi, inquam, fuere, imo quodam Nobilitatis gradu ornati, militarius

„tiæ qvoqve addicti, & deniqve ex iis non pauci aut Regis, aut al-
 „terius Senioris Vafalli, qvoties ab eo in beneficium fundum qvem-
 „piam accipiebant. „ Men jeg tvivler gandske ikke paa, at hvis den
 brave Mand havde seet sig lidt mere om i de Tydske og Engel-Sariske
 Lexicis, og vidst ogsaa noget af vores gamle Historier og Tydske Lov,
 skulde hand, lige som jeg, ladet sig allene befalde Aventini og Goldasti
 Derivation, uden videre Betænkning. Men hvad skal jeg sige om een
 og anden af de Tydske lærde Mænd, der burde nok at have betænkt sig
 bedre, og ikke saa uskotsomt herudi forladt deres egne gamle Læreres
 Fodspor, uden engang at bevise, at de førde til noget urigtigt og med
 gamle Underretninger ilde bestaaende Begreb om Sagen? Iblant saa-
 danne veed jeg ingen mindre at undskyldes, end Jo. Georg Eccard, der
 anvendte en stor Deel af sin Tid paa Studium Etymologicum, og var
 dog ofte lidet lykkelig i at træffe selv paa gode Etymologier: Paa vores
 nu omtalte Ord har hand ogsaa drejet og vendet, og i sine *Notis ad Leg.*
Sal. p. 198. paastaet, at *Herimanni* og *Arimanni* var af *Erbe*, qvasi *Erbs-*
männer, qvi bona hereditaria possident, domini minores: og hen-
 viser hand tillige til sine forhen udgivne *Notas ad Catechesin Theoticam*. I
 disse *Notis* haver hand og en længere Snak derom, og foruden den nu
 bemældte Mening om *Erbmänner*, bringer endnu en anden paa Ba-
 nen, at Ordet kunde vel ogsaa være af *Her*, dominus; og *Arimanni* saa-
 ledes det samme, som *Domicelli*, Domini minores. Men hand motte
 gierne bleven hiemme med denne hans Umage: Ligesom ogsaa Christi-
 an Gottl. Riccius med sin Composition af *Arma* og *Mann*, imi zuver-
 lässigen *Nachricht von dem Landsäss. Adel in Teutschland*,
pag. 66. Det gjør mig meget mere ondt, at jeg nødes til ogsaa at føre til
 denne Classen den fornemme lærde og af vores Antiquiteter høysor-
 tiente Cancellor von Westphalen, som ogsaa har gjort sig Møye med
 samme Ord at forklare, udi sine *Notis ad Diplomatarium Doberanen-*
se I. Tomo III. Rerum Cimbricar. & Megapol. col. 1526. seq. Hans Tanke og
 Giætning er, at *Arimannus* efter Ordets Herkomst betyder rettest en
 Amtmand, eller Forvalter over Landgods, *Præfectum terræ, prædii,*
villarum. Og dette, ”fordi at *Ar* i det gamle Nordiske Sprog, hos O-
 le Borm, er *cultura, terra*; *Aren*, *terram colere*; *Arna*, *Arnen*, *curare*
negotium; *Are*, *curator*; *Erinde*, *negotium &c.*” Men alle disse Ord
 høre gandske ikke til *Arimannum*. Og *Arimandia* haver ey heller nogen-

tiid bemærket Villenagium, eller Tractum villarum, aut Præfecturam. Ikke desmindre maa jeg sige, at Tingen kom mig ikke saa nye og upaatænkt for, eftersom jeg for lang Tiid tilforne havde truffet noget deslige i en meget lærd Mands Papirer hos os selv, der haver iblant andet meent, at, fordi *Armadur* er i det Islandske og gamle Norske Tungemaal, arator, agricola; saa kunde *Arimannus* været Aratorum præfectus. Derforuden havde samme Mand endnu en anden Forflaring eller Siætning; som jeg og, tillige med den nu bemældte, vil meddele Ord fra Ord, efter hans egen Haand: „Falsi sunt, qvi Arimannos & „Arimannas qvafi Heer-Männer dictos volunt, cum sint ab *Aar*, an- „no, deducendi, nec sine Danica & Islandica lingua possint intelli- „gi: Ibi enim *Armadur*, qvi etiam Arimannus, id est, qvi *censum annuum* „Domino debet, der auf jährliche Abgiffst siiget. Ergo Arimanna, ei- „ne Berpächterin. Quibus Arimannis nihil est cum exercitu vel „bello negotii, nisi qvod Aribannum præstare teneantur singulis an- „nis, si evocati non accesserint, aut qvæ præstare debuerunt qvotan- „nis militiæ causa, exolvere supersederint. *Ariban* scilicet est edi- „ctum de *annua* expeditione, cum poena qvæ negligentibus vel o- „mittentibus imponitur. Non ignoro Islandos *Armaeder* derivare ab „*Ar* aratione, ut arator sit & agricola: Nec ego dissentio. Nam *A'r* „annus, & *ar* aratio ejusdem originis videntur esse, & anni bona in „arationibus consistunt; ita ut *Armadur* & arator esse possit, & ara- „tionum ac aratorum præfectus, & proventuum annuorum. „ Saa- vidt denne Skribent. Men jeg vil spare at nævne hans Navn, nu hand for mange Aar siden er død, og ikke har givet dette selv ud i hans levende Liv. Hand, saavel som flere brave Mænd, have da ikke vildet troe, ja, maa skee, ikke givet Ngt paa, at *Armann* er, siden Longobarderne komme i Italien at boe, bleven ved gemeen Mands Udtale saaledes der i Landet forvandlet, fra det gamle *Hereman*. I Lombardien, og andenstæds i Italien, horer man ikke gierne Ord at aspireres foran. Man siger, ja man skriver ogsaa nu overalt, *Istoria*, *Erba*, *Erede*, *Eretico*, *Ora*, *O-nore*, *Avere*, *Abito* &c. Saa at der ey findes i de nyeste Italiænske Dictionariis noget eniste Ord mere paa H. Ikke desmindre findes dog ofte *Herimanni* i gamle Skrifter, og ey allene *Arimanni*. De Tydske Ræyseres, Ludovici Pii, Ottonis I., Henrici III. og Friderici I. Breve have langt oftere det første, end dette sidste. Ræyser Conrads hos Si-
goni-

gonium har *Erimannos*. Men haver man ikke ogsaa observeret, hvor ofte det Nomen proprium, *Hermann*, er paa selvsamme Maade forandret i Italienske og andre Chroniker og Breve? Vghellus *Ital. Sacr. Tom. IV.* in *Episcopis Brixiensibus* §. 58. bevidner om *Hermanno Episcopo Brixiaë*, at hand undertiden kaldes *Arimannus*, i andre Breve *Armannus*, i nogle ogsaa *Herimannus*. Og paa samme Maade forekommer mange gange *Herimannus*, *Archiepisc. Colonienfis*, *Herimannus*, *Episcopus Mentensis*, *Herimannus*, *Abbas S. Trudonis*, i de Chroniker, som D' *Achery* har udgivet, in *Spicileg.* Ligesaa *Dux Saxonum Herimannus*, hos *Dudonem Decan. S. Quintini de moribus & actis Normannor. lib. 3. pag. 100.* Ey at tale om mange flere. I *Tydskland* selv, horer man samme Nomen propr. at udtales nu *Serman*, nu *Sarmen*.

13.

Den store Philologus *Gerardus Joan. Vossius* haver udi sit *Berk de Vitiis Sermonis & variis Glossematibus*, ogsaa vilde prøve *Narsagen* og *Oprindelsen* til bemældte Ord. Hand skriver da *lib. 2. cap. 2.* dette: „*Ea* „*significatione, qva in Legibus Longobardicis sumitur, omnino vi-* „*derur vox Saxonica: Ac prior vocis pars fuerit Heer, h. e. Dominus;* „*ut significet dominicum Virum seu clientem. Nempe sic dictus,* „*qvi prædio accepto, redditus domino obnoxius, plane, ut sic dicam,* „*minorum gentium vasallus.* „ *Nogenledes paa samme Maade ha-* *ver* *Henr. Spelmann* forklaret sig, in *Glossario*. Havde disse tvende ny- *perlige Mænd* kiændt vores *Canuti Episc. Vibergensis Expositiones Leg-* *gis Juticæ*, da havde de vist nok ey forglemt at citere ham, som med- *stemmende*. Men om dem begge maa jeg tilstaae, at de ey have havt *Documenter* nok for *Dyne* og ved *Haanden*, at conferere, til at kiæn- *de Arimannos* til noye: Saasom der ey heller i deres *Tiid* vare saa man- *ge opdagede*, som nu. Ildes, at den *Tiid* *Ger. Vossius* skrev dette, om *Heer, dominus*, der da ey tillige faldt hannem i *Tanke* det andet *Her;* *exercitus*; hvilket hand dog siden efter, in *Appendice pag. 805.* retteligen *har udgivet* for den sande *Oprindelse* til nomen propr. *Herman*, og til *flere Ord*. Der skriver hand: „*Ab Her, exercitu, est nomen propri-* „*um Viri, Herman, vir militaris: proprium loci, portus Hervius, si-* „*nus exercituum, ut interpretatur Saxo Grammaticus lib. VII. quia*

"Wick Danis sinus: *Hereschilt*, clypeus militaris, ut exponitur in Chronico Laurishaimensi: item *Heribergium*, *Heristallus* & *Heretochius*."

Utsammen meget rigtigt. Men jeg maa gaae videre. Der findes det Ord *Erminii* udi en passage, som staaer i Radulphi de Diceto *Ymaginibus Historiarum*, col. 642. og er et Stykke eller Relation af den Hellige Krig, hørende til an. Chr. 1189. Den lyder saaledes: "Et sciatis, quod per gratiam Dei de terra Yconii sunt boni *Erminii* quinque millia & 25: Admirati parati ire cum Francis ad defensionem Christianitatis, & liberationem terræ, in qua natus est & mortuus Dominus Iesus Christus."

Disse Erminier haver den gode Gvil. Somner, i sit *Glossario ad X. Historicos Anglicanos*, bildet sig ind, at kunde vel være Arimanni eller Erimanni; saadanne som Vossius og Spelman paa nu nævnte Stæder havde forsøgt at explicere. Somnerus siger derfor: "*Erminius*: idem forte, qui doct. Spelmanno & Vossio *Arimannus* sive *Erimannus*; quam vocem conflata existimant a Sax. *Here*, quod non solum exercitum, sed etiam dominum significat, & *Man*, h. e. vassallus, cliens."

Men hand haver taget gandske meget Feil med sin Siætning: Det er ingenlunde Lombardiske Arimanni, som Radulphus de Diceto vil have forstaaet, men det er 5000. Asiatiske Armenier. Som det og ey er udsædvanligt at finde andenstæds, hos den saa faldede Hellige Krigs Historie-Skrivere, *Erminos* pro Armeniis; hvilke Folk vare i Forbund med Francis imod Saracenerne. Og dette har Somner ey taget sig Vare for. Ellers er sært nok, og bør, ved vores omhandlede Materie, ey forbigaaes, at hand sammestæds forkaster den af Spelmanno anførte derivationem Arimanni ab *Here*, domino, fordi Ordet *Here* ikke forekommer i de gamle Engel-Saxiske Skifter. Men Spelman har jo selv erkjendt dette, og siger, ad v. *Here* p. 286.: "*Here* etiam Germanis, idem quod Latinis *herus* & dominus: hac autem interpretatione, nec in vocibus militaribus reperio, nec, quod sciam, apud Saxones nostros."

Dernæst falder Somnerus paa, at søge Ordet udaf *Are*, honor, & *Man*, som er vel den samme Etymologie, der er kommen Muratorio i *Sinde*; men Forklaringen dog ikke den samme. Somners maa vi derfor nu høre: "Vox si sit Saxonica, ductam mallem ab eorum *Are*, honor, & *Man*; quasi *Arimannus* sit, qui honorem domini conservare & promoveri teneretur; qualis ille, qui *fidelis Ministerialis* dictus, de quo idem doctiff. Eqves in voc. *Fidelis*."

"Ubi

”Ubi ultra id, quod a vasallo communi requiritur, de domini sui honore custodiendo jurat.” &c. Endeligen erklærer hand sig dog mere for det Ord *hyran*, *audire*, *obedire*, *subjacere*; hvoraf er *Hyreman*, *subditus*. Om hvilket Ord hand og siden, i sit større *Glossario Anglo-Saxonico*, haver meddeelt os dette: ”*Hyreman*, *parochianus*. Item, *Clients fiduciarius*, a *Client*, a *Vassal*, a *Homager*. unde *Latino-barbarum Erimannus*, eadem plane significatione: ab *hyran* *obedire*, & *Man* hono.” Saadanne hans, og fleres adskillige Giætninger, som vi alt have hørt nok af, falde dog hen og blæse bort, som Avner for Vinden, og bestaae sig i ingen Maade, imod den gamle rene Tydske og Danske foromtalte Ordets Oprindelse. Af en stor Lighed imellem tvende, ja flere Ting, (være sig, hvad det vil,) kan man langt fra ikke giøre altid en fast Slutning, til at smelte dem tilsammen, eller passe dem udi Slegtskab med hinanden. Og denne Klippe er det, som Etymologister og Glossatores støde saa ofte an paa, og som giør deres Studium saa vanskeligt for dem selv, og saa ubehageligt for andre. Jeg kand og ikke her fortie, (efterdi der er talt om *Hyreman*,) at der findes ogsaa *Hiredmen*, *Famuli*, i Kong Knuds Engelske Love §. 28. p. 130. edit. Wilkins. Og samme Ord er dog ingenstæds anført i Somners *Glossario*, enten paa *Hi* eller *Hy*; ikke heller i Bensons *Vocabulario*. Alligevel er *Hiredman* ikke, som *Hyreman*, af *hyran*, *obedire*; men af *Hired*, *Hird*, *domus*, *familia*; hvoraf *Hiredes-fæder* eller *Hiredes-ealdor*, er *paterfamilias*, *Hiredes-moder*, *matertfamilias* &c. Hvilke alle end ikke heller have den ringeste Connexion eller mindste Slegtskab med vore omhandlede *Herimannis*. Thi disse vare hverken *Hyremen* eller *Hiredmen*, ja ikke *Famuli* eller *Servi*, som forhen er viist. Her havde de den Ære, at tiene allene Kongen selv i Krigen, og vove deres Liv for Landsens Fred, værende for Resten ædele Mænd og Fribaarne. Ja ellers kunde de og ikke, efter de Tidens Viis og Love, have baaret Skjold og Hielm, eller været med, som Stridsmænd, i Hærfærd. Det var hos Longobarder og Franker, ligesaavel som hos de gamle Romere, forbødet *Servis* eller *ufrie Tienere*, at gaae i Krigen; ”Ab omni militia *servi* prohibentur, alioqui capite puniantur,” staaer der i *Digestis*. Og det blev dennem en heller tilladt hos vore gamle Danske. En Træl kunde ikke kaldes Mand, eller kunde gaae i Lag eller Selskab med frit Folk; (See Verelii *Notas* til *Gautreks-*

Saga p. 20.); og derfor kunde ey heller være Krigsmand eller Ledings-
Mand: Hans Frelse og Frigivelse gjorde ham til Mand, da hand og
blev dygtig til Baaben at bære. Heraf var endnu denne Levning i
Kong Valdemar Lovføreses Tiid, at der staaer i Tydske Lovs 3.
Bogs 2. Capitel: „Bonde maa ey sin Leye-Dreng sende i Lething
„for sig, uthen at Styresman vil, forthi at kommer Leyedreng i
„Lething af Hafne for Bonden, tha skal hand miste sin Hud. En
„kommer i Træl Lething a hans Husbonde Haffne, tha maa Konnin-
„gen tage hannum til sig, om han vil, eller mæle hannum frels hver
„Man. „ Biskop Knuds Version er denne: „Nullus potest suum
„mercenarium, qvi Leyedreng dicitur, mittere in expeditionem,
„nisi gubernator voluerit: Qvod si venerit in expeditionem de
„Haffne pro Bondone, debet carere cute sua. Sed si servus vene-
„rit in expeditionem in domestici (i. e. heri) sui Haffne, potest eum
„Rex ad se recipere, si voluerit, vel restituere eum libertati. „
Saa at paa den Tiid var Loven, som det siunes, bleven saavidt for-
mildet, at en Leye-Dreng kunde dog vel gaae med, naar det skeede
med Styresmandens Minde, og hand fandt ham god og antagelig;
Thi hvis ikke, blev Drengen hudstrøgen. Men skikkede Bonden en
Træl frem, forbød hand ham med alle, til Kongen, eller blev ham
qvit ved hans Frigivelse. Jeg skulde ikke tvivle paa, at mand jo har
været strengere i de ældre Tider, for den Liigheds skyld, som var
imellem os og vore Naboer, Saxerne og Longobarderne, i deslige
Ting. Odin tog ikke imod nogen Træls Siæl i sit Valhalla, men al-
lene imod brave Stridsmænd. Trælle, saavel som sluge, ustridba-
re og udlevede Folk, og Krøblinger, overlod hand til den anden Gud
Thor. Som og Saxo oversætter det af Biarke-Maalet:

„Non humile obscurumqve genus, non funera plebis
„Pluto rapit, vilesqve animas; sed fata potentum
„Implicat, & claris replet phlegethonta figuris. „

Hvorom videre fand læses Bartholini *Antiquitt. Dan. de Contemptu mortis*
Cap. 7. pag. 386. f Men, saasom Nod bryder alle Love, og mand veed
hvorledes endogsaa de Romere kunde sig i de Omstændigheder, at de
motte giøre Trælle til Krigsmænd, een og anden gang, er det og
gaaen ligeledes baade hos Longobarderne, saa og her i Norden. Om
Longo-

Longobarderne, i deres første Udto, fortæller Paulus Diaconus, *lib. I. c. 13.* at de gjorde mange af deres Trælle frie, og satte dem i Frelse-
 Stand, brugende derved visse Ceremonier, og dette af et slags For-
 nødenhed, for at gjøre deres Krigs-Hær des større; (*ut bellatorum pos-
 sent ampliare numerum, plures a servili jugo ereptos, ad libertatis statum per-
 ducunt.*) Og hvad vores Norden angaaer, da naaer fiendtlig Indfald
 skeede i Landet, og Budstikken gif omkring Huus fra Huus, siger
 Landvarnarbalken i Frostas-Tings Loven: "Ef tha sir nocker kyrr um,
 "tha er sa utlægr. Thwi ad tha skal fara Thægn oc Thræll, ef thets Tharf vid:
 "i. e. Si quis tunc quietus federit, exul & proscriptus esto: Tunc
 "enim exire in expeditionem debent & nobilis & servus, siquidem
 "necessitas postulet." Saaledes ogsaa i Hirdstræaen, *cap. 34.* tillæ-
 des Trælle at gaae med i Krigen; men ikke uden i stor Nødsfald,
 ef thes Tharff med, si necessitas urgeat. Som Jens Dolmer siger og
 i sin Anmærkning, *pag. 246.* "Trællene bleve stæds hjemme, og kom-
 "me ikke gierne i Krig, uden stor Fornødenhed det udkrævede. Erling
 "Skaf tog sine Trælle med sig i Strid." Ja til opvartning toge ofte
 Krigshelte deres Tienerer og Trælle med, som i Landnama-og Gautreks-
 Saga, og flere stæds have Exempler paa. Kong Magnus Erlingsøn
 havde dem ligeledes med sig, hvor de kaldes *Skioldrthræll* i den Norske
 Krønike. Saa at her ingen Fare er, at mand bliver forlegen for
 Svar, hvis nogen vil opponere af Kong Frodes Love, at Trælle bleve
 dog brugte i Krig af de Danske i hans Tider, efterdi hand kunde give
 denne Lov iblant andre, ut, "qvicunqve ex popularibus primipilum
 "in acie anteiret, ex fervo liber, ex agresti illustris evaderet: At si
 "ingenuus foret, satrapa crearetur," som Saxo beretter i den femte
 Bog. Jeg lader staae, og tænker ikke at undersøge, hvor tilforla-
 delig den Underretning motte været, som Saxo eller andre i hans Tid
 kunde have haft om disse Love, der da allerede vare omtrent 1200.
 Aar gamle; naaer at Christus skal være fød i de sidste Aar af denne
 Konges Regering. Men M. Anders Bedels Oversættelse af den nu
 omtalte Lov, vil vel ingen negte at være noget moderne, saa at mand
 kunde tvivle paa, om Saxo selv vilde have kiendtes ved sliig Fortolkning
 af sine Ord. Den lyder saaledes: "Hvo som slaaer sig frem i Stri-
 "den for sin Hovedsmand, er hand en Træl, da være sig siden fri: Er
 "hand en Allmues Mand, da gives hannem Skiold og Hielm: Er hand
 "en

"en Herremand, da slaaes hand siden til Ridder." Hvilken Glæde vilde det ikke være for vore Danske Antiquariis, om mand havde et authentique Exemplar af denne Artikel, i selvsamme Stil og Mening, af Kong Frodes eget Archiv! Og motte da vel alle de, der bemøye sig om Riddernes Velde, og hvor tilig den Skik at slaae til Ridder er begyndt, tilstaae os, at vi havde i den Post noget forud for alle andre Nationer.

14.

Mere behøves vel ikke, til Slegtskabet og Ligheden at vise, imellem de Danske og de Longobardiske Herremænd. En anden udi mit Stæd skulde nu ey have efterladt, herved at tilføye denne Slutning, at Longobarderne havde useilbarligen ført Herremands-Navnet med sig her af Danmark, den Tiid Ebbe og Ulage, gamle Frue Berethes Søner af Bendslyffel, (der var, efter Lyschanders Vidnesbyrd, Kong Snies rette kiødelige Fæster,) drog ud herfra, just ved det Aar 382. efter Christi Fødsel. Men ikke holder jeg for, at mand bør være saa hastig til at giøre eller antage saadanne Slutninger, og at bygge sine Landsmænds Væ, (saafremt derudi er nogen,) paa saa skrøbelige Fundamenter. Denne Viis kand mand lade til dem, der besidde en større Fond af Driftighed, og have mindre Undseelse for andre Folks Lærdom og Forstand. Mig haver Ligheden imellem Longobarderne og os, i dette og i flere Stykker, ey vildet skinne saa klart i Døene, at den har kundet forføre mig, til at sætte desmere Troe, end ellers, til den gamle Sagn, som Paulus Diaconus har bragt ind i Berden, at Longobardi skulde først være udfomne af vores Scandinavia. At Prosper Aquitanicus skal have bevidnet det samme, førend bemeldte Paulus, er ikke sandt, saasom det aldrig er fundet i noget uforfalsket Exemplar af Prospero, men er (som jeg paa et andet Stæd har viist,) tilsatt med mere, og indskrevet i hans Chronike af Munkene, mange hundrede Aar derefter. Den Longobarders Pauli Warnefridi eller Diaconi Vidnesbyrd, om sine Landsmænds Herkomst kand ey agtes at være af større Vigtighed, end den Franske Rigordi om de Franskes, den Engelske Galfridi Monumethensis om de Engelskes, og de Dyringske

ringſke ſamt andre Tydſke Skribenteres om deres Landsmænds; ey at tale om vores Saxonis Grammatici første ſyv eller otte Bøger. Benævnte vores Saxo ſelv haver om Longobarderne ingen videre Kundſkab haft, end den hand har taget af Paulo. Jfde, at hand ikke ligesaavel havde Florum, ſom Paulum Diaconum, udi ſit eller Biſkop Abſalons Bibliothek; thi da havde hand ikke ſaa ſkammeligen forglemt og ſprunget over de Cimbrers Udfart og Krig med Romerne, ſom hand har gjort. En Mængde af efterfølgende og nyere Historicis beſtyrker ikke Sagen om Longobardis; og vare diſſe Historici end hundrede gange flere. Annii Viterbiensis Digter beholde jo derfor ikke mere Credit nu om Dage, alligevel de af ſaa mange got Folk bleve en Tidlang troede og bevidnede i alvorlige Skrifter. Hugonis Grotii Argumenter i hans *Prolegomenis ad Historiam Gothorum, Vandalor. & Longobardorum*, i hvor ſtor Overvægt Horatius Blancus Romanus (i hans Notis til den ſidſte edit. Pauli Diaconi, pag. 407.) end derudi har fundet, frem for i Cluveri Critique, ere udi mine Tanker af liden Betydenhed; Og, ſandt at ſige, naar mand tager alle bemeldte ſtore Mands Skrifter tilſammen, bliver hans Prolegomena ad Historiam Gothorum det ſom gjør ham mindſt Være hos retſkaffne Kiændere. In Summa, Longobarderne haver ingen Behof at viſe os, fra hvad Land de reyſte og færdedes, i det ſierde Seculo efter Chriſti Fødsel, ſaalænge de Romerſke og Grækiſke Skribentere kunde viſe, hvor de byggede og boede før og ey længe efter Chriſti Fødsels Tider. Mand vil ſige: Kunde den Udfart af Scandinavien dog ikke være paſſeret tilforne, og vore Jyder og Bendelboer, (helſt da Vinuli og Longobardi ere, efter Grotii Formening, eet Folk,) have indtaget Longobardernes Land i Tydſkland ved Øſter-Søen, og dermed antaget Longobardernes Navn? Jeg bekiænder, at ſaadant kunde gandske vel været ſkeet, og mange flere Ting, ſom vi nu aldrig vide det ringeſte af. Men een Ting fattes her, ſom er, hvormed ſkal ſaadant beviſes? Er det en alvorlig Mand tilladt at ſige, dette og dette maae endeligen være ſkeet i gamle Dage, fordi det ſlunes at kunde vel være ſkeet og er ey imod Fornufften, omendſkiont ſlet intet Beviis findes derpaa? Gaar dette ſaaledes an i vores Studio, at ſtatuerer alle poſſibilia, eller hvilke mand vil deraf, at være vera, da bliver og hundrede Eventyrer og Romaner til gode Historier: lige-

som den Frislænder Cornelius Kempe, der forbedrede sit Lands Historie af Ariosto. Vores lærde Pontanus har vel været saa godhertig, at tage ombemældte Skiel for fulde, og til sammes Bestyrkelse anført den urimelige Bise, eller Kemse paa Vers, om Ebbe og Flage de Hellede saa fro, Siden de for Hunger af Skaane dro &c. der er dog neppe ældere end Seculum XVI. og af nogle Bedragere sammensnidet paa Gulland, der var i de Tider et ordentlig Beriksted af deslige Fabeler. Thi udi samme historiali Carmine, som Pontanus værdiger at kalde det, digtes der og saaledes om vore Helte: „De slogum de Longobarder indum derum Land, der blev „ikke levend einum eniste Mand, saa lode de sig Longobarder kal- „lum „ &c. Sagen er, denne Digtere har været forslagen og forsigtig nok, og betænkt, hvad ham kunde møde for Objection af Tacito, Vellejo Paterculo &c. Men saa meget vidste vor Saxo Grammaticus ikke; ja end ey Paulus Warnefridi selv: Hvorsfore og Grotius, som her saae sig i Knibe, haver ey vidst at redde ham og sig paa anden Maade, end at vel flere Nationer, end een, kunde været kaldet Longobardi af deres lange Stægge. Korteligen, Longobarterne have visseligen været en Tydsk Nation; hvilket og Levningerne af Sprogget i deres Love hver og een bevidne. Thi den Lighed ideres Sprog med Dansk, er ey anderledes end imellem det Sariske og det Danske; da derimod Hoved: Forskiællen imellem Longobardisk, Sarisk, og samtlige Tydske Dialecter paa den ene Side, og det Danske Tungemaal paa den anden Side, er noksom kiændelig. Ja, ligesom der udi Saxernes Skikke og Sædvaner var i gamle Dage megen Overeensstemmelse med vores her i Danmark; saa var der og imellem Longobarterne, Saxernes Naboeer paa hin Side, og os, ikke en ringe Lighed, af samme Aarsage: Saa at alle disse tre Naboe-Nationer have haft meget tilfælles, i deres Lands: Negerings Maade, deres Kriger, og andre flere Indretninger. Hvoriblant ogsaa denne har været, til Herremands: Standen hørende. Her, var exercitus paa Tydsk, og Man, vir; Ligesaa var det og i Dansk: Hereman, miles, i begge Sprogge, her i Danmark, og i Tydskland: Med Saxerne kom samme Ord til Engelland, og med Longobarterne kom det til Italien. De gamle Tydske Evangelia, som mand kal-

der Gothica, i Codice argenteo, oversætte Legionem Luc. 8. v. 30. Harjis. &c. See Wachteri *Glossar. col. 709. in v. Her.*

15.

Saaledes haaber jeg da at have opliust Oprindelsen til vores gamle Herremands Navn, og tillige forsvaret Aventini, Goldasti, Leibnitii, og flere lærde Mænds Etymologie til samme Ord. Hvor næst jeg med stor Taknemmelighed erkjænder den Hielp og Bestyrkning, som Muratorius med sin Dissertation om *Arimannis* mig dertil har gjort; ihvorvel at Tingen end og tilforne har været fast indgroet hos mig og troet, mange Aar førend hans *Antiquitates Italicae medii ævi* udkomme for Liuset. Ja hvo er vel den, som har læst med Uagtksomhed vore Historier og Love, der ikke vil give samme Mening Bifald? Det dobbelte R motte vel ikke holde nogen derfra. Thi hvem kand og forsikre, at den Tiid mand gjorde de første Usskrifter af den Tydske Lovbog, mand da skrev Herremann, og ikke snarere Hereman, eller Hæremann? Indtil Thord Degns Tiid, (der af alle Mærker kiendes at have levet under Kong Baldemar Christophersson, og er langt fra ikke saa gammel, som Sal. Doct. Sperling har meent i sine *notis ad Testam. Absal. p. 39.*) ja indtil Biskop Knuds Tiid, der er endnu hundrede Aar yngre, kand mangen Forandring være kommen i Copierne, af Skrivernes Egen-Kloghed, af Folkes vedtagne Bane, af Sprogets udi visse Ord nu haardere nu blødere Udtale &c. Lige-dan er det jo gaaet med det Ord Herrestiold; som ey allene udi Danske, men endogsaa i Tydske Bøger, her og der skrives med dobbelt r. Herrschild, i stæden for Heer-Schild. Hvorved jeg ikke kand bare mig, jo at hugse paa den latterlige Fortolkning, der er falden den ypperlige Ger. Jo. Vossio ind, til det Ord *Herpauke*, *lib. 3. de Vitiis Serm. cap. 22. p. 483.* da hand skriver: „Tympana ista, ad modum „ventris erant convexa. Vnde & Germanis videntur vocari „Heer-baucken, hoc est, *Dominici ventres*, quia Principes ejusmodi „tympanis delectantur. „ Men efter ald Billighed og Ret maae mand holde de Tidens lærde Mænd sligt og mere til gode; da de,

formedelst deres stærke Studium i Grækkiske og Romerske Skrifter, samt i mange Maader at facilitere Videnskaberne for os, havde saa liden Tiid tilovers, til res barbaras & medii ævi, lingvasque occidentalis Europæ at betragte. Matthias Martinius tvivlede endogsaa paa, om den Derivation kunde staae fast med *Heribanno*, af *Heer exercitu*, og foreslog om det ey ligesaavel kunde være af *Here*, *dominus*, fordi mand læser i de Longobardiske Love, *Dominicum bannum solvere*. Den samme Etymologie, *Hereban*, af *Her*, *domino*, haver en Frankos, ved Navn Coquille, paaستاet og med mange Ord forklaret, som Menage af hans Manuscript anfører, in v. *Arriereban*. Ja der haves endnu et andet Ord, som ogsaa i vores Tydske Lovbog skrives med dobbelt r. nemlig *Herrevert*: Thi saaledes findes det i de ældste trykte Editioner, og i mange ældere Manuscriptis; I Biskop Knuds Latinke Oversættelse staaer og *lib. 2. c. 29.* „*Quicumque* „*voluerit conqveri de Herrewerck.* „ &c. Item *capp. 30. 31. 32.* og oftere. Men er dette Ord derfor ogsaa af *Herre*, *Domino*? Langt fra: Saa urimelig er vel ingen, at kalde dette *dominorum opus*, som er *prædonum & latronum*. Stammen er verb. *Heria*, *vastare*, *populari*; Dan. *Serge*. De Tydske have nu deraf *Verheren*; Hvorom videre kand læses i Wachters lærde *Glossario*, in v. *Heren. col. 713.*